

Душрэй
Йул ва Наврӯз

ДОСТОН

«ГУЛ ВА НАВРҮЗ» КИТОБИНИНГ АВВАЛИ¹

Масиҳо янглиғ ул Хизри суҳансоз,
Анингдек кўргузур [ул парда]да роз.

Ки Навшод элида бор эрди бир шоҳ,
Келурдин воқифу кечгандин огоҳ.

Оти Фаррух ўзи фархунда ахтар,
Анинг ҳукминда ул иқлиму кишвар.

Қамуҳ оламда аллу доди машҳур,
Черики бениҳоят, мулки маъмур.

Жаҳондин бир ўғулға орзуманд,
Мунги йўқ ҳеч нимадин ғайри фарзанд.

Тилак устинда чун сидқи бор эрди,
Тилогандек муродин тенгри берди.

Севар маҳбуби бор эрди ҳарамда,
Ки доим кўнгли эрди ул санамда.

¹ Шарқ поэзиясига хос традицион кириш қисми: «ҳамд», «муножот», «наът», «мадҳ» ва «сабаби назми китоб» қабилар тушурилб қолдирилди.

Саодат бирла юкланди вужуди,
Утилгач ҳадди ҳамлининг ҳудуди,

Ушул чоқтаки олам бўлди хуррам,
Сабо урди дами Исойи Марям.

Чаманлар бўлди жаннатдин намудор,
Очилди гул, сочилди мушки тотор.

Янги йилнинг бошинда рўзи Наврўз,
Садафдин чиқти бир дурри шаб афруз.

Севингандин отоси ганжин очти,
Неким қозғонганин оламга сочти.

Улуқ тўйлар қилиб, ишратлар этти,
Яратқон бирла кўп ниятлар этти.

Улуста мустаҳиқларни қилиб шод,
Ҳам ул дам бандиларни қилди озод.

Чу Наврўз бўлди наврўз ичра пируз,
Атоди ўғлининг отини Наврўз.

Сут эмианда саодат доя бўлди,
Тили чиққач, ҳунар ҳамсоя бўлди.

Топиб нашъу намо давлат ичинда,
Ягона бўлди оз муддат ичинда.

Кичик ёшдин қамуқ фанларни билди,
Кўпич ўз ақли бирла фаҳм қилди.

Не турди бир нафас, не урди бир дам,
Тамом ўрганди, билди барча ирдам.

Гаҳе қуш қушламоқ, гаҳ овламоқда,
Кийик немламоқ, арслон қувламоқда,

Кеча бўлса танаъум бирла машғул,
Мусоҳиблар бари мавзуну мақбул.

Йировлар софу, соқилар гуландом,
Тобуқчилар сабук руҳу дилором.

Мунингдек хуш кечуруб умрини шод,
Чиқиб кезар эди ул сарви озод.

Хуш эрди бир кеча вақти бағоят,
Кечиб суҳбатта ҳам турлук ҳикоят.

Гаҳ ўқдилар Хўтан зеболарини,
Замоне Румнинг раъноларини.

Гаҳе Чин хўбларидин сўзладилар,
Гаҳ ўзбекдин парилар кўзладилар.

Этиб ҳар бири бир кишварни таҳсин,
Қила билмадилар бир ерни таъйин.

Маликзода бўлуб хушвақгу хуррам,
Лаби хандон, мусалсал зулфи дарҳам.

Димоғи ҳусн авсофи била тар,
Йигитлик жўши бирла бода дар сар.

Муғанний дардмандона ғазалхон,
Тузуб булбул наво бу қумри алҳон.

Бу ҳолатда хиромон бўлди соқий,
Маликзодаға етти давр аёқи.

НАВРҮЗ ҰЗ-ҰЗИГА ОШИҚ БҮЛГАНИ

Аёқ олиб ичар-ичмасда ул шоҳ,
Чоғирда кўрди ўз аксини ногоҳ.

Анингдек бўлди ўз кўркина ҳайрон,
Ки чок этти яқосин сарви кайвон.

Ўз-ўзи бирла кўнгли бўлди мойил,
Вале ул дам уётдин бўлди ҳойил.

Ижозат бериб элга узр қулди,
Тўшак солдилар, уйқу вақти бўлди.

Тилалаи кўзгубу кўрди юзини,
Ўзиндин бордию севди ўзини.

Сўрар эрди лабин юз ноз бирла,
Қучар эрди белин минг роз бирла.

Гаҳе элтиб аёғини юзина,
Гаҳе суртуб иликени кўзина.

Мунингдекда чоғир зўр этти ногоҳ,
Уюди, не кўрар уйқусида шоҳ:

Буте, не бут, магар ҳури паризод,
Лаби нозик, бўйи чун сарви озод.

Паришон сочлари гул яроғинда,
Туман минг шевалар ҳар боқмоғинда.

Кўзи қоши қилиб минг фитна аңгез,
Лаби пуршевау зулфи диловез.

Чу тўлғон орази жонларга лойиқ,
Аёқдин беш бўйи хонларга лойиқ.

Алинда бир пиёла бодаи ноб,
Мунингдек келди ул гулбарги сероб.

Шаҳаншаҳга аёқ туттики: «Ичкил!
Мени деб ўзгадин бир йўли кечкил!»

Чу Наврўз ул қадаҳни нўш қилди,
Ичи қайнар қозондек жўш қилди.

Аёғин ўпдию дедики: «Эй моҳ,
Не ердин сенки, туштинг мунда ногоҳ?»

Тиларсам, мен сени қайдин тилойин,
Сўроғингни сўруб, кимдин биллойин?

Агар жөнсен, нечун тандин йироқсон?!
Ва гар худ ҳурсен, топқайму ризвон?!»

гул ўз белгусини наврўзга тушинда
аймиши

Киё боқти табассум бирла ул ҳур,
Дедиким: «Эй ўзи-ўзини мағрур.

Мен ул сарфитнайи охир замонмен,
Ки ҳусн иқлимида соҳибқиронмен.

Қўзум жодусидин Қашмир пуршўр,
Сочимдин Чин ичинда ғорати шўр.

Лабим нуқли шакартек оташ аңгез,
Солур юз минг кўнгулда оташи тез.

Қадимнинг сарвидин топмас киши бар,
Мени кўрмас парптек одамилар.

Отим Гулдур, вале Фархординмен,
Не ул гулким, дегайсан хординмен».

Чу сўзлади бу сўзни ул гуландом.
Шаҳаншоҳнинг алидин олди ул жом.

НАВРҲЗ УЙҚУСИНДИН УЙҒОНИБ БЕҲУШ БУЛМИШИ

Кената сесканиб уйғонди Наврўз,
Анингдек урди бир оҳи жигарсўз.

Ким, ўртайёзди оламни саросар,
Тилади, кўрмади Гулни баробар.

Яқосин чок этиб, фарёд қилди,
Куюклук навҳалар бунёд қилди.

Ўзин ерга уруб, кўп йиғлади зор,
Йиғидин ўзга худ не чораси бор?

Туганди сабру орому қарори,
Йиғи кўп бўлди, ҳаддин ошти зори.

Чу пайдо бўлди минг турлук аломат,
Этиб лоҳавл ўзин қилди маломат.

НАВРҲЗ ТУШИННИНГ ТАЪБИРИНИ ЭЛДИН ТИЛАГАНИ

Яна эл тилидин андеша қилди,
Зарураттин таҳаммул пеша қилли,

Вале эрта-кеча ўлтурса-турса,
Бу гамдин холи эрмас бир дам урса.

Жаҳонгашта мусофирларни индар,
Сўрар бу тушнинг аҳволин саросар.

Тилаб, истаб нишон топмас кишидин,
Тақи дармондароқ бўлди ишидин.

Ўзин ҳар дам бир иш бирла овутур,
Тасаллилар бериб кўнглини совутур.

Чу ногоҳ ишқ ўти бир шуъла урса,
Яқиндурким кулин кўкка совурса.

Таҳаммулсиз бўлуб отланди ул дам,
Чиқиб сайрон била дафъ этар ул гам.

Гаҳ айтур бенавоёна суруде,
Гаҳ оқизур сиришки бирла руде.

Гаҳе лола била бошлар ҳикоят,
Гаҳе гулни кўруб сўзлар шикоят.

Гаҳе сарвени ўхшатур қадина,
Суманни менгазатур гоҳе ҳадича.

Қи бу дардина бир кун отланиб ул
Юрур эрди, йўлуқти бир улуқ йўл.

[Келур бир қарвон] ул йўл била рост,
Йўлуқушти шаҳаншаҳ бирла бехост.

Йиғилиб қорвонилар саросар,
Қилиб шаҳзодага турлук дуолар,

Нисор афшон қилиб дурру жавоҳир,
Тобуқда қилдилар ихлос зоҳир.

Юруб Наврӯз аларни гарм сўрди,
Тушуб бир дам алар бирла ўтурди.

Сўрарда ҳар бирининг зоду будин,
Кената кўрди бир соҳиб вужудин.

Юраки қўпти, кўнгли бўлди хуррам.
Ани индаб, деди: «Эй ёри ҳамдам,

Бағоят кўнглум ичра ошносен,
Дегил қайдин келурсен ҳолиё сен?»

Ер ўптию деди: «Эй хисрави даҳр,
Ки Фархор отлу бордур бир улуқ шаҳр.

Мен ул ердинмену андин келурмен,
Ул элдин ҳар не сўрсангиз, билурмен.

Эрур отим ул элда Булбули маст,
Билурмен юз туман дoston била даст.

Забур-алҳонлик, йирлар билурмен.
Надимлиқ ичра тадбирлар билурмен.

Бу сўз анғезман афсона пардоз,
Навода Зухрау Заҳроға дамсоз.

Масиҳотек дамимдин жон топар эл,
Унумнинг дардидин дармон топар эл».

Чу Фархор отини шоҳ гўш қилди,
Ўзиндин бордию беҳуш бўлди.

Тутиб бўйнин, қучуб ўпти юзидин,
Айирмас бўлди бир соат ўзидин.

Олиб келди ани ўз маснадина,
Исирғондурди лутфи беҳадина.

Ани чун шаҳ надими хос қилди,
Иноят бирла хосул-хос қилди.

НАВРҶЗ ГУЛ ХАЕЛИ БИЛА БУЛБУЛ БИРЛА ҲИКОЯТ ҚИЛГАНИ

Чу Булбул бўлди Наврӯз ошнаси,
Очилди мингдин ортуқ пур навоси.

Даме сабуҳилар бирла ҳамоғуш,
Гаҳе Қуддусилар бирла қадахнўш.

Агар майл этса аъло иллийнға,
Кўз учи бирла боқмас ҳури нйнға.

Агар нафси дунига бўлса ҳамдам,
Даноатдин урур динини барҳам.

Ба ҳар мажлиски қилса нашқ пардоз,
Қилур Наврӯз жон афшонлиқ оғоз.

Қачонким қилса бир оҳанг таркиб,
Тушар шаҳзодаға ортуқси тарғиб.

Қилур шаҳ ул наволар бирла ишрат,
Аюр Гул отини соатба-соат.

Эшитур бўлса Гул отини Булбул,
Ўнгина тушти Фархор ичраки Гул.

Қилиб васфин тарона бирла тақрир,
Қилини нақш боғлаб қилди тақрир.

НАВРҶЗ БУЛБУЛ УНИДА ГУЛ НИШОНИНИ ТОПҚАНИ

Чу шаҳ Булбулда топти Гул нишонин,
Бу кез Булбулдин орттурди фиғонин.

Деди ким: «Қил бу тақрирингни такрор,
Айит ўртукли тақрирингни изҳор!»

Айитти Булбули шўрида: «К-эй шоҳ,
Чу шаҳрин сўрдунг эрса, бўлгин огоҳ,

Ки Фархор элида бир хонимиз бор,
Шаҳи Мушкни деган султонимиз бор.

Эру[р] Жамшид уруғиндин нажоди,
Фаридундин ҳам ортуқ адлу доди.

Адимул-мисл эрур икки жаҳонда,
Тенги йўқтур замину ҳам замонда.

Уғул-қиздин Гул оглиқ бир қизи бор,
Ким асрар халқдин пинҳон паривор.

Жамолиндин ҳикоят қилса бўлмас,
Камолотин ҳақиқат билса бўлмас.

Узорин аксидин кун хийра бўлур,
Юзи ўртусида ой тийра бўлур.

Севар ул Гул бу Булбулнинг навоси,
Ки бор бу бенаво бирла ҳавоси.

Чу шаҳ ўз тушина таъбир [топти],
Тилаган ишина тадбир топти.

НАВРҶЗ ҶЗ СИРРИНИ БУЛБУЛГА АЙМИШИ

Қилиб Булбулни ўз ҳолиндин огоҳ,
Айитти жумлайи аҳволини шоҳ...

Куюб Булбул ичи Наврўз учун зор,
Дедиким: «Эй шаҳаншоҳи жаҳондор.

Аёқдин бир замон ўлтурмайин хуш,
Тирик боринча бир дам урмайин хуш,

Чидоғонча қилиб афсуну найранг,
Бориб афзун этайин минг туман фанг.

Магарким, ул пари тасхир бўлғай,
Зулайхо бирла Юсуф бир бўлғай.»

Чу Булбулдин эшитти ваъда Наврўз,
Чиқорди жонидин оҳи жигарсўз.

Ўпуб Булбул аёқин йиғлади зор,
Деди: «Эй ёри ҳамдарду вафодор;

Белинг боғлаб аёқ босқин кўзумга,
Равон бўлгин, қадам қўйгин юзумга.

Бу йўл эмгокидин фикр этмагин ҳеч,
Муродинг тенгри берса, қолмагин кеч.

[Бу бодадин анга ҳам бир оёқ тут]
Бўсоғосин ўпуб мендин қулоқ тут.

Менинг ҳолимни бир яхши маҳалла,
Тобуғинда адо қил бир ғазалда».

НАВРҮЗ БУЛБУЛНИ ГҮЛ ТОБУҒИГА ЮБОРГАНИ

Ер ўпги Булбули «ўрида дарҳол,
Қилибон зарқу қўшиштини пару болди».

Кунин бўлжаб, ҳам ул кун йўлга тушти,
Юруб¹ Фархор мулкина ёвушти.

Анингтег чоғда етти Булбули маст,
Ки Гул ишратда машғул эрди пайваст.

Бўлуб Фархор жаннатдин намудор,
Биҳишти аднтег саҳроу гулзор.

Ҳаво Исо дамитег руҳпарвар,
Еғочлар тўбию оқар су кавсар.

Чаманлар ичра қушларнинг сафири,
Еғочлар учи гулларнинг сарири,

Яна девоналиқ бошлаб хирадманд,
Бўлуб девоналарға мавсуми банд.

Бу кунлар Гул қилиб гулшан ҳавосин,
Тилади хотири Булбул навосин.

Тилобон топмади ўз Булбулин Гул,
Писанд этмади кўнгли ўзга Булбул.

Бу кун ишратни мавқуф этти ул моҳ,
Ки ногаҳ етди Булбул ул саҳаргоҳ.

БУЛБУЛ ГҮЛ ҲУЖРАСИ ГИРДИНДА НАВРҮЗ ЕДИ ВИЛА СУРУД АЙГАНИ

Қилиб Гул ҳужраси гирдинда жавлон,
Навое бошлади гирёну нолон

Равон Наврӯз оҳангина тузди,
Эшитган халқнинг бағрини бузди.

Анингтег нодалар бошлади пурдари,
Ки субҳ ул ноладин урди дами сари.

Чу Гул ноз уйқусидин бўлди бедор,
Кўрар Булбул қиладур нолайи зор.

Не оҳангедурур¹ Наврӯз бирла?
Навоси барча дарду сўз бирла?

ГҮЛ БУЛБУЛ УНИ БИРЛА НАВРҮЗ СИФАТИНИ ЭШИТИБ ОШИҚ БУЛГАНИ

Буюрди Гул, ки соқилар уёнсун,
Қадаҳгардон бўлуб, ишрат улонсун.

Гули мискин яна ўт устунинда
Кўзи элда, ўнги Булбул унинда.

Юраги ўртанур, кўздин тўкар ёш,
Аёғ ичган сою ҳардам кўяр бош.

Энагаси бор эрди оти Савсан,
Тили гаҳ ханжар эрди, гоҳ сўзан.

¹ Қўлёзмада «оҳангедур». Вазн бузилгани учун «...дур» ўрнига «...дурур» ёзилди.

¹ Қўлёзмада «юзуб» мазмунан тўғри келмагани учун «юриб» тарзида олинди.

Анинг туққан, тўроган ери Қашмир,
Ул элда касб қилган макру тазвир.

Ҳиял ичра кичик шогирди иблис.
Аёқдин бош вужуди макру талбис.

Нечук уйқусидин ўйғанди ногоҳ,
Қўрар Гул зор-зор йиғлаб, урар оҳ.

САВСАН ГУЛНИ БУ ИШРАТТИН ТИЙГАНИ

Уруниб, сесканиб қўпти еридин,
Ачиқдин ўт чақилиб кўзларидин.

Ҳам ул дам фитнаин охир замонтек,
Мунаққас қилди Гул вақтин хазонтек.

Чу ҳеч қолмайдур эрди ихтиёри,
Упиб, бўйнин қучуб бошлади зори:

«Ким, эй орқам, умидим меҳрибоним,
Юрагим қуввати, жону жаҳоним.

Тўра бирла онам десам, онамсен,
Анодин меҳрибонроқ деса ҳам сен!»

ГУЛ ҲАЗ СЌЗИНИ САВСАНГА АЙТҚАНИ

Не ўт тушти ичимга билмон охир?
Халосимни тасаввур қилмон охир?

Куяр жоним, юрагим ўртанур зор,
Не сабр этсам бўлур, не тоқатим бор...

Не кўрдум, билмадим, Булбул унинда,
Ки туштум бу улук меҳнат кунинда.

Қўпуб Савсан, чиқиб Булбулни кўрди,
Шикоят бирла аҳволини сўрди:

«Ки, эй пургўйи бемағзи паришон,
Яна қайдин кетурдунг ушбу дoston?»

Бу не овозау Наврўз кимдур?
Бу хуршеди жаҳон афрўз кимдур?

Бу оҳу ноладин недур муродинг?
Ешурмоғин не кимдур эътиқодинг?»

БУЛБУЛ НАВРЌЗ ҲИКОЯТИН САВСАНГА АЙТҚАНИ

Табассум қилдию ер ўпти Булбул:
«Ки мен беҳуда қилмасмен бу гул-гул.

Ҳавас қилдим, ки сайр этсам жаҳонни,
Танисам дунйида яхши-ямонни.

Тушуб Навшод шаҳрина гузорим,
Писанд этти ул элни ихтиёрим.

Ул элда бир ажаб шаҳзодае бор,
Саодат бирла давлатқа сазовор.

Бағоят кўнглум ичра нозаниндур,
Латофат ичра чун дурри саминдур.

Бўйи бошдин аёқ руҳи мужассам,
Дами жонбахш чун Исоий Марям.

Ўзи Наврўз, отоси оти Фаррух,
Анинг гуфгоридур бу шеъри тонгсук.

**САВСАН БУЛБУЛДИН НАВРЎЗ СИФАТИНИ
ЭШИТИБ, ГУЛГА АЙМИШИ**

Ениб Гул ҳазратинда борди Савсан,
Эшитганини сўзлади муайян.

Эшитти эрса Гул Савсан сўзини,
Эси озди, тия билмай ўзини.

Анингтек сустайиб тушти аёқдин,
Ки ёш ўрнинда қон сочди қароқдин.

Кўруб Савсан бу ишни ҳайрат олди,
Тафаккурдин бошин туттию қолди.

САВСАН ГУЛГА МАЛОМАТ ҚИЛГАНИ

Маломат бошлади Гулга, [ки]: «Эй моҳ
Отоқлиқинг турур хоқон киби шоҳ.

Гар андин фикр қилмассен сан охир,
Отанг бирла онангдин ийман охир!

Агар андиша қилмассен ўзунгдан,
Ёзуқсиз бизни ўлтуртурмусен сан?!»

Маломат бирла ортар ишқи пуршўр,
Неча тийган сою онча қилур зўр.

Севук севган ўлумдин фикр қилмас,
Этин қайчи била тўғраса, билмас,

**ГУЛ САВСАНГА АЧЧИГЛАНИБ НОЗ
ҚИЛГАНИ**

Чу Гул мундоқ қатиқ сўзлар эшитти,
Тавозиъ бирла Савсанга айтти:

«Мени дардим била қўй, йиғлайин, зор,
Жароҳат бирла қилмас марҳам озор.

Чу марҳам бермасанг, неш урмоғинг не?
Намак бар синан реш урмоғинг не?

Менинг учун не эмгондинг, не кўрдунг?
Не битмай қолган ишимни битурдунг?

Мени қўйғил туганмас ушбу гамға,
Бориб айғил отам бирла онамға.

Сенга неча ёлиниб ёлборойин!
Неким келса, айиғимни кўройин!»

Чу Савсан кўрди Гул вақти паришон,
Айиғон пандидин бўлди пушаймон.

**ГУЛ САВСАН НАСИҲАТИДИН КЎНГЛИ
ҚОЛГАНИ**

Нечаким, аллади Гул ноз қилди,
Бурунқи илтифотин оз қилди.

Ўзи бирла тафаккур қилди Савсан:
«Ки сан кимсан ки, бўлсанг Гулга душман.

Бу дунёда киминг бор андин ўзга,
Яна бир ёшқа етган жондин ўзга.

Жаҳонда мунча йиллар умр сурдунг,
Нечукким, бўлса дунйини кечурдунг.

Яна бир неча йилни кечти тутқин,
Тиканликни қўюб Гулни овутқин».

**САВСАН ГУЛНИ ОВУНСУН ТЕБ БУЛБУЛНИ
ШАФИЪ КЕЛТУРГАНИ**

Иноят қилди ногаҳ боқти Савсан,
Ки Булбулни шафиъи қилди Савсан:

«Қилиб густохлиқ Гул ҳазратинда,
Қаттиқ сўз сўзладим билмай қотинда.

Келиб Гулдин мени дархост қилгин,
Менинг бирла мизожин рост қилгин.

Тобуғинда мулозим бўл ниҳони,
Овутқин ҳар нечукким, бўлса они».

Келиб Булбул ер ўпти Гул қотинда,
Дуолар арз қилди ҳазратинда.

Кўруб Булбулни Гул қилди табассум
Чиройин очти, бошлади такаллум.

**БУЛБУЛ САВСАННИ ГУЛДИН ШАФОАТ
ҚИЛГАНИ**

Чу Булбул Гул била ҳамроз бўлди,
Равон Савсан тилиндин уэр қулди:

«Ки Савсандин эрур гулшан ривожи,
Нечукким, Гул эрур Савсан ривожи».

Гули хандон бўлуб Савсан била хуш,
Ярашти Булбул ул гулшан била хуш.

Кудурат ўртада қолмади боқи,
Бу кез соқи юрутти давр аёқи,

**БУЛБУЛ ГУЛ ҚОТИНДА НАВРҮЗ
СИФАТИН ҚИЛГАНИ**

Сўрар Гул ҳар замон Наврўздин роз,
Қилур ҳар лаҳза Булбул бир наво соз.

Нечук Наврўз Гулни тушта кўрди,
Не турлук сиррини элдин ёшурди.

Не қилғонини, не деганин саросар
Айитти барчасин Гулга баробар.

Эшитган сою Гулнинг дарди отар,
Сиришки гарму охи сарди отар.

Яқо йирғиб қачонким урса бир оҳ,
Дариндур ким, жаҳон ўртанса ногоҳ,

Кунинча келтуруб Булбулни хилват
Тутар Наврўз васфи бирла суҳбат.

Надими, ҳамдами Наврўз оти,
Кеча кундуз гами Наврўз ёди.

Неким сўзлар, сўзи: «Наврўз, Наврўз!»
Белингласа, сўзи: «Наврўз, Наврўз!»

Гули Мушкин¹ бу дард ичра гирифтор,
Кунинча сабр этар нокому ночор.

¹ Бу ерда сўз ўйини: 1) Мушкин қизи; 2) Мушк ҳидли гул.

**БУЛБУЛНИ НАВРҮЗ ФАРХОРҒА ЮБОРГАНДИН
СУНГРА НАВРҮЗ ҲОЛИ ГУЛ ЧОҒИДА**

Нечук Булбулни бадруд этти Наврӯз,
Бу кез ҳаддин ошурди оҳи дилсӯз.

Уюмас бўлди, ишрат худ не бўлур?
Жонидин тўйди, суҳбат худ не бўлур?

Қулоғина суруди руд ёқмас,
Уюн, чиндин киши юзина боқмас,

Емак, ичмакдин очу умридин сер,
Бағирдин қон ичар, кўнглинда ғам ер.

Узи хилватда ёлғуз ўлтурур зор,
Унгинда Гулу лекин, кўнглида хор.

Бўлуб эрди бу сўздин Фаррух огоҳ
Ҳамиша фикр этар эрди ки, ногоҳ —

Керакмағай ки Наврӯзи пари рўй
Азимат соз этиб кетгай пари жўй.

Анинг фикринда кечгантек замона,
Кената отти ўқин бар нишона.

**НАВРҮЗ ҲАВО ҚИЛИБ КЕТГАНДА ФАРРУХ
БОРИБ ЕНДУРҒАНИ**

Тек ўлтурғач ҳавое қилди Наврӯз
Эярлатти отин бо дарди пурсӯз.

Мунингдек ёлғузун отланди чиқти,
Эшитиб чарх бу ғамдин ториқти.

Не тўн кийдию, не боғлади белин,
Равон отланғач. отландурди [элин].

Чопишти ҳар киши бир сори гурмай,
Ерим соат туриб, бир дам ўтурмай.

Итиклаб эрди Наврӯз ўз юрушин,
Эшитти ноғиҳон отлар товушин.

Совурди кайбурун, қормоди ёсин,
Кейин боқти эса, кўрди отосин.

Ёсин ташладию, ўқини солди,
Отиндин сачрағач, бўркини олди.

Ер устин оғнади тўнин қилиб чок,
Қизил қонға бўяб бўйнин, бошин пок.

Отоси ташлағоч оттин ўзини,
Оёғи изина суртти юзини.

Анингдек тўлғашиб, йиғлаштилар зор,
Ки қон йиғламоғон қолмади дайёр.

Бу иш бирла олиб ёндурди ўғлин,
Ёнар ўтқа солиб, ёндурди ўғлин.

**ФАРРУХ НАВРҮЗ ИШИ УЧУН БЕКЛАР БИЛА
КЕНГАШГАНИ**

Кенгашти бек-бекат бирла фаровон,
Ҳеч иш била тилаб, гопмади дармон.

Анингдек кўрди ўғлининг мизожин,
Ки Гул васлиндин истар ўз иложин.

Тилар Фархор иқлимина кетса,
Бориб кўнгли тилагонига етса.

Ҳеч иш бирла тасалли топқуси йўқ,
Момуқ бирла ёлини ёпқуси йўқ.

Бу кез Фаррух кўнглун бирга берди,
Неким фикрини бир тадбирга урди.

Ки Наврўзга кўп истеъдод берса,
Ясаб Фархор мулкина юборса.

Элининг кушлугин фохрини сузди,
Неким, йўлга керак, барини тузди.

Ясади ҳар нимадин бир хазина,
Олиб қолмади бир олтун ўзина.

Бор эрди бекларинда Баҳман отлиқ,
Чиройи соп-совуқ Баҳман сифатлиқ.

Они солғади ҳам Наврўз бирла,
Кўчурди төлен пируз бирла.

ФАРРУХ НАВРЎЗНИ ФАРХОРГА УЗАТҚАНИ

Узатти ўглини бир неча манзил,
Қолябон кўз ёшидин пойи дар гил.

Отоси йиғлай-йиғлай эвга ёнди,
Уғул ўйнай-кула йўлга узонди.

Мунингтек ўркамай кунда кўчарлар,
Нўкар, севдар бирин-икки қочарлар.

БАҲМАН НАВРЎЗНИ ЙЎЛДИН ЕНДУРА СУЗЛАГАНИ

Тафаккур қилди бир кун Баҳмани пир:
«Ки фикр этмак керак бир ўзга тадбир,

Магар бўлғайму бу ўғлон пушаймон,
Қўюб ёнғай бу савдон паришон».

Келиб Наврўз била ёндашти густоҳ,
Кўзин юмди-ю, оғзин очти густоҳ:

«Ки бир мундоқ сўруб қайда борурмиз,
Улусни куч била ўтқа солурмиз!

Ғариблиқта бу эл кун нетгусидур,
Нетак Фархор элина етгусидур.

Енинг бу маънисиз телба юрушни,
Келинг, лоҳавл этинг бу йўлсуз ишни.

Эрур Навшод мулки ҳусн кони,
Эрам янглиғ малоҳат бўстони,

Парилар юрти, бутлар кишваридур,
Латофат шаҳри, нозиклар еридур.

НАВРЎЗ БАҲМАНГА АЧИҚЛАНГАНИ

Бу сўзларни эшитти эрса Наврўз
Ачигланди, ки: «Эй пири бадомўз,

Эсинг озибтурур соқол оқориб,
Мунингдек ақлинг ирмоб, жаҳлинг ортиб.

Бошингдин бу таманнони чиқорғин,
Қулумсан, қайда борсам, анда борғин.

Не қулким, бўйни боғлиқ бир итимсен,
Сенга [не ҳад бу қуллуқ бирла кимсен?]

Агар сендин яна бир иш топойин,
[Қонинг оқузубон бўйунунг] чопойин.

Пушаймон бўлди Баҳман ўз сўзидин,
Қатиқ ваҳм ичра қолди ўз-ўзидин.

Ямонлиқ ханжарини тез қилди,
Ямон кўнглинда ғадр ангез қилди.

Чу Баҳман чиқти бўлди хилвати хос,
Айитти ичкидин бир соҳиб ихлос:

«Ки эй шоҳи жавонбасти жаҳонгир,
Ҳаросон бўлди сендин Баҳмани пир.

Қотингда келтуруб кўнглини олғин,
Ва ёхуд ҳоли ўқ бўйнина чолғин.

Йўқ эрса, бизга андоқ ҳийла эткай,
Ки бор-йўқни олиб, йўлина кетгай».

Маликзода бу сўзни эсламади,
Равон ишрат учун мажлис тилади.

Қадаҳгардон қилиб соқийи маҳваш,
Ҳазалхон бўлди мутриб ҳўбу дилкаш.

Кечага текру андоқ ичтилар май,
Қи ёттилар аёқдин бош билмай.

БАҲМАН НАВРҲУЗГА ИҶЛАДА ҒАДР ҚИЛГАНИ

Йиғиб Баҳман наким, сардорларни,
Ўзига ёр этиб ғадрдорларни,

Ҳамин ким, кўкради тун аждаҳоси,
Тутун бирла ёйилди тун лиқоси,

Қуйин қўпти, ўчирди кун чироғин,
Туман тутти жаҳон бошдин оёғин,

Чу ўтти бир замон тун ёриминдин,
Ясониб чиқтилар ерлик ериндин.

Мукаммал жиббалик отлар гажимпўш,
Жаҳон тубсиз тенгизтек бошлади жўш.

Саросар юклатиб ганжу хазона
Равон ўз элина бўлди равона,

НАВРҲУЗНИНГ ҲОЛИ БАҲМАН КЕТГАНДИН СУНГРА

Чу Юнус чиқти болиқ қурсоғиндин,
Хўтан тинди Ҳабашнинг булоғиндин.

Чу толей бўлди меҳри олам афрўз,
Хумор уйқусидин уйғонди Наврўз.

Кўрар душман қилиб душманлиғини,
Совуқ Баҳман этиб баҳманлиғини.

Не эл бордур, не улус, не хазина,
Таҳайюр қилди дунйининг ишина,

Таҳаммул қилди, солмади ўзини,
Ҳам ул йўлдин ўвурмади юзини.

Киши [ким] ишқ бирла ошнодур,
Анга ҳар дам фалақдин минг жафодур,

Балодур сарбасар ишқи жаҳон сўз,
Ким ўртар муфталоларни шабу рўз.

Эр ўғликим, қадам қўйса бу йўлла,
Қадам бошдин керакдур жони қўлда.

Эрур ошиқ иши хуноба ичмак,
Жаҳону жонидин бир йўли кечмак.

Бўшурғонмай солиб борғонларина,
Ижозат берди ҳам қолғонларина.

Аёғин турдилар барча саросар:
«Ким, эй шоҳи жаҳондарийи довар.

Қўтарсанг хоки пойингдин бошимиз,
Жаҳоннинг фарши бўлсин мафрашимиз.

Тирикбиз, бандабиз ҳар нетсанг эткин,
Нечукким бўлса мақсудингга еткин.

Қул улдур эмгак ичра қилса хизмат
Йўқ эрса қулму кимдур вақти [роҳат].

Ярамасоқ сенга, кимга яроли?
Сени мундоқ солиб, қайда бороли?»

Мунингтек етдилар Гул маҳфилина
Нечукким, етса кув, ой манзилина,

Қадам ўрнинда шаҳзода қўйиб бош,
Муҳаббат бирла ўйнаб жонидин фош.

Булар етганда Гул Савсан қотинда,
Қадаҳгардон қилиб Наврўз отинда.

Тобуқчиси бор эрди Зухра отлиқ,
Навода Зухрайи Заҳро сифатлиқ.

Суруд этиб қотинда чанг бирла,
Маволим дилпазир оҳанг бирла.

Ки ногаҳ Булбули шўрийдаи маст,
Суруде соз қилди аз сари даст.

Маҳал соқлаб, муборак фол бирла,
Ғазал бошлади ушбу ҳол бирла.

БУЛБУЛ НАВРЎЗ ТИЛИНДИН ҒАЗАЛ ЎҚИҒАНИ

«Ким эй Гул, гулшан ичра тоза бўлгин,
Жаҳон ичра баланд овоза бўлгин.

Сени севган ҳамиша шод бўлсун,
Сенингдек қайғудин озод бўлсун.

Сени истаган ул мискини ғамхор
Висолингга есун бар охири кор,

Нигорина мен ул бечорадурмен,
Ки ҳажринг жавридин оворадурмен.

Ғнар ўт ичра ўртаб хонлиғимни,
Қулунг бўлдим қўюб султонлиғимни.

Агарчи шоҳ эдим, эмди гадомен,
Ғариблик дарди бирла мубталомен.

Ғарибу бекасу мискинман, эй жон!
Ғарибу ошиқу ғамгинман, эй жон!

Сенинг умидингга кечтим жаҳондин
Кечиб, овора бўлдум хонумондин.

Ғариблар ноласиндин бўлгин огоҳ,
Ки хирмонсўз эрур оҳи саҳаргоҳ.

Аё, эй кун менгизлик, муштари хол,
Кўз учи бирла боққинким, недур ҳол?!

Ким айғай шаҳри ҳолимни қотингда,
Чу боди субҳ етмас ҳазратингда?

Юзум кўрсанг магар билгайсан, эй ёр,
Ки ҳажрингда нечукдурман гирифтор.

Сен андоқ маснад устинда қадаҳнўш,
Мен уш мундоқ асиру зору мадҳуш.

Сен андоқ нозу ишрат бирла ангез,
Мен уш мундоқ сиришким бирла хунрез.

Сен андоқ тахту бахт подшоҳи,
Мени фарёд оҳи субҳгоҳи.

Эру[р] ҳажринг ўтинда тоқатим тоқ,
Бўлбтурман букун расвойи офоқ.

Юзунг кўрмай ғамингдин чиқди жоним,
Фалакдин ошти фарёду фиғоним.

Тараҳҳум вақтидур, эй ёр, эй ёр!
Ғарибқа раҳм қил, зинҳор, зинҳор!»

БУЛБУЛ СУРУДИДИН ГУЛ НАВРУЗ КЕЛГАНИНИ СЕЗИБ, САВСАН МАНЪ ЭТГАНИ

Чу Гул бу шарҳи Булбулдин эшитти,
Таҳаммулсиз бўлуб, фарёд этти:

«Ки бу ҳар кундаги ашъор эмастур.
Анинг таври била гуфтор эмастур.

Бу сўзда ошнолиқнинг иди бор,
Анга иршод қилган муршиди бор.»

Айтти Савсан: «Эй Гул, қўй бу сўзни.
Бу муҳмал сўзга машғул этма ўзни.

Ҳам ул Булбул, ҳам ул кундаги йирдур,
Букунгиси, тунав кунгиси бирдур.

Инонмасанг буюрким, Зухра дарҳол,
Савол этсун ангаким, недур аҳвол?»

Ишорат бирла Зухра бошлади чанг,
Тузуб Булбул навоси бирла оҳанг.

ЗУХРА ГУЛ ТИЛИНДИН СУРУД АЙТҚАНИ

«Ким, эй кўп шевалик мурғи сухансоз,
Мукаррар неча қилгайсан сен овоз?

Муҳолиф сўз била, эй қавли норост,
Мени солдинг бу савдо ичра бехост,

Қилур Наврӯз ўз авжинда парвоз
Анинг ёдинда сен мундоқ навосоз.

Етар, бу ишваларни оз қилгин,
Ҳам ул бултурғи нақшинг соз қилгин.

Тули парданишинни зор этма,
Бузургу кўчек ичра хор этма.

Агарчи раҳм гирдингда ёвумас,
Мени мундоқ кўруб кўнглинг совумас.

Еш эрмасман ки сўз бирла овутсанг,
Мени ҳар дам бир ишга, сўзга тутсанг.

Чўлуган сувни кўрмойин инонмас,
Неча сув десалар, сувсоғи қонмас.

Тули бехор эдим Фархор ичинда,
Жаҳонда хор бўлдум хор ичинда.

Мамоликларга розим бўлди машҳур.
Ҳаётимнинг чароғи қолди бенур.

Агарчи мухталиф аҳвол эурсен,
Биҳамдуллаҳ, муборак фол эурсен.

Тушунгда кирдим ул бахти бедор,
Ки туш кўргандек айдинг сўзни такрор.

Исинурму киши ўтқа йироқтин?
Мени севган нетар Навшод тахтин?

Неча ёлгон эса, тинмай айтқин,
Бу хуш алҳонни тортинмай, айтқин.»

НАВРҲЗ ГҮЛ СҮЗЛАРИНИ ЗУҲРАДИН АНГЛАБ БЕҲУШ БҮЛҒАНИ

Бу афсона эшитти эрса Наврӯз,
Елинтек урди бир оҳи жигарсўз.

Деди: «Ераб, бу не захмат тунидур?
Не тун дерман, бу тун захмат кунидур!»

Инонман толеъимдин бу назарни,
Ки бермади мунажжим бу хабарни.

Яна Булбулға бир дархост қилди,
Ким ул сўзнинг жавобин рост қилди.

БУЛБУЛ НАВРҲЗ ТИЛИНДИН ЖАВОБ АЙТҚАНИ

«Ало, эй ҳусн ичинда моҳи Фархор!
Латофат ўрдасинда шоҳи Фархор!»

Эшикинг тўзи жонлар тўтиёси,
Бўсоғанг гарди хонлар хун баҳоси.

Ғаминг чун қилди кўнглум ичра бунёд,
Ҳам ул дам ўтқа ёқтим тахти Навшод.

Сенинг ишқинг боринда бахт кимдур?
Бўсоғанг соясинда тахт кимдур?

Аёғинг тупроқи... тожим не?— Етмас!
Уроминг гашти... меърожим не?— Етмас!

Ғаминг шарҳи била маҳбуб эрур жон,
Ва гар бўлмаса номатлуб эрур жон.

Хаёлингни кўруб бу бўлди ҳолим,
Висолингга қачон бўлсун мажолим!

Умидим йўқ эди кўрсам юзунгни,
Сўраб топмас эдим элдин сўзунгни.

Висол учун эмас эрди бу келмак,
Ҳавас қилдим талаб устинда ўлмак.

Инона билмоним бахтимдин, эй моҳ,
Мени мундоқ нечук еткурди ногоҳ.

Дея билмам ки, не давлатга еттим?
Тушуммудур ки, бу ишратқа еттим?

Не тил бирла мунинг шукрин қилойин?
Уғондин мундин ўзга не тилойин?

Агар бир дам сенга наззора қилсам,
Укунчум қолмағай ўлсам, тирилсам.

Тилоким дунёдин бу ўқтур охир,
Муродим мундин ўзга йўқтур, охир.

**ГУЛГА НАВРЎЗ КЕЛГАНИ ТАҲҚИҚ БЎЛИБ,
САВСАНГА ЗОРИ ҚИЛГАНИ**

Гули Фархор эшитгач ушбу ашъор,
Қучуб Савсан аёғин, йиғлади зор:

«Ки ҳамдамлик кунидур ноз қилма,
Бурунқи шевани оғоз қилма.

Неча бир йўли ғофил қилмоқ ўзни,
Бажуз Наврўз ким сўзлар бу сўзни?

Анинг идин топодурмен сабодин,
Хабар бергин менга ул ошнодин.

Агар мушфиқлигинг бор, кўргуз эмди,
Бузуқ кўнглум тузуклигин туз эмди.

**САВСАН БАСО МАНЪ ҚИЛИБ, ГУЛНИ
ТИЙГАНИ**

Яна Савсан йироқ солди, ки «Эй, моҳ,
Қачон келсун бу ғурбат ичра ул шоҳ?

Ул элдин келса ногоҳ корвоне,
Улусдин ёшурун қолмас замоне.

Они бир тахт эяси хон атарлар,
Бир иқлим устида султон атарлар.

Нечук келди ки туймади халойиқ?
Анингдек сўзлаким, бўлсун мувофиқ».

Ҳаросон эрди Гул Савсан тилиндин,
Қатиқ ожиз бўлуб эрди элиндин.

**ГУЛ ГУЛШАНГА КИРАЙИН ТЕБ САВСАНГА
АЙТГАНИ**

Айтти Гулким: «Э, Савсан, худоро,
Даме қилгин менинг бирла мадоро.

Ки бу дам кундагинин ўзгача мен,
Басе ошифта дилман бу кеча мен.

Ҳузурим йўқ, эрур вақтим мушавваш,
Бу эмсиз дард этар вақтимни нохуш.

Эриктим бу сафосиз маскан ичра,
Тиларман сайр қилсам, гулшан ичра».

**САВСАН РУХСАТ БЕРИБ ГУЛ ТОМҒА
ЧИҚҚАНИ**

Айитти Савсан: «Эй ҳури паризод,
Қадинг сарсабз бўлсун, хотиринг шод.

Хазон елини кўрмасун ниҳолинг,
Ямон кўздин йироқ бўлсун жамолинг.

Кеча гулшан парилар манзилидур,
Неким руҳониларнинг маҳфилидур.

Мунингдек [ким], чиқиб кезмоқ не лойиқ?
Эшитса, кўрса не дегай халойиқ?

Тилар бўлсанг тафарруж, эй дилором,
Тафарружнинг еридур гўшан бом».

**НАВРҒЗ БИЛА ГУЛ БИР-БИРИН КҒРИБ
БЕХУШ БҒЛҒАНИ**

Бу сўз бирла Гули худрўйи худрой,
Буюрди, солдилар том устида жой.

Неча маҳрамлари бирла хиромон
Юқори чиқти ул хуршеди тобон.

Кўрарким, Булбули шўридан маст,
Суруд айтиб, бўлуб тупроқ била паст.

Йироқроқдин туруб Наврўзи Навшод,
Қилур ҳар нақшнинг таҳирин иршод.

Бу ҳол ичра кўзиким, Гулга тушти,
Юраги сустайиб, қони қурушти.

Тушундаги ўнгида кўргач ул шоҳ
Анингдек нола бирла урди бир оҳ.

Ки олам ўртанаёзди дамидин,
Фалак мотам тўнин кийди ғамидин.

Ҳам ул ерда йиқилди зору мадҳуш,
Яна ондин батар моҳи қасабўш.

Бўйи тупроқ ичинда булғашиб зор,
На оғзинда, на кўксинда дами бор.

Кўруб қизлар бу ишдин бўлдилар мот,
Гулобу роиҳа келтурдилар бот.

Бири навҳа қилиб, бошқа сочиб хок,
Бири фарёд этиб, кўксин қилиб чок.

Бири қонлар ютуб, йиртиб юзини,
Бири ерга уруб ҳардам ўзини.

Совуқ сувлар сепиб Гулнинг юзини,
Ки ногаҳ сесканиб, келди ўзини.

Юзиндин гарду тупроғин кеториб,
Равон уйга кетурдилар кўториб.

БУЛБУЛ НАВРҒЗНИ КҒТАРИБ ЭВГА ЭЛТГАНИ

Вале Наврўз анингдек эрди бадҳол,
Кўз очмади тонг отқунча қолиб лол.

Бошининг устида бечора Булбул,
Қилиб нолиш била фарёду гул-гул,

Гулобу сув сочиб ҳардам бошиндин,
Ки йиғлаб чеврулур эрди ёшиндин.

Даме чун шамъи равшантек бўлуб зор,
Гаҳе парвонатек ўртаб ўзин хор.

Тонг отқунча мунингдек бош тутти,
Басе ғам еди-ю, хуноба ютти.

Қўз очти субҳи дам келди ўзина,
Юқортин Гул кўрунмади кўзина.

Яна бир оҳ этиб мудҳуш бўлди,
Дами сўнди, нафас ҳам бўш бўлди.

Бу кез Булбул белини боғлади руст,
Кўтурди бўйнига Наврўзни чувт.

Чу туш вақтинда куннинг партавина,
Олиб етти шаҳаншаҳни эвина.

Нўкар, севдар ани андоқ кўруб зор,
Қиёматнинг тонгин қилдилар изҳор.

Яна очти кўзин Наврўз бекас,
Ошурди ноласин аз чархи атлас.

Қўпуб ўтурди чун Булбулни кўрди,
Кечаги кечган иш шарҳини сўрди.

Ҳикоят қилур эрди Булбули зор,
Қонин йиғлар эди Наврўзи афгор.

Гули бечора ҳам савдо ичинда,
Маломатдин қолиб ғавғо ичинда.

Нечаким десалар, ғавғоси ортар
Юраги заъф этиб, савдоси ортар.

Қулоғина кишининг сўзи ёқмас,
Кўзи ҳайрон бўлиб ҳеч кимга боқмас.

Бирор оҳ урса, тўлғониб ичиндин,
Чиқар ўт бирла тўлғониб ичиндин.

Бирор йиғлаб, улук тинса кучониб,
Димоғиндин келур қон бирла эниб.

САВСАН ГУЛ ҚОТИНДА ЗОРИ ҚИЛИБ ГУЛНИ ОВУТА СУЗЛАГАНИ

Келиб Савсан юзин йиртиб паришон,
Юраки пора-пора, бағри бирён.

Аёғин ўптию кўп қилди зори,
Сочиб қон ёши чун абри баҳори:

«Ким, эй Гул, неча ёндурдинг мени сен?!
Қаро қон бирла қондурдунг мени сен?!

Ўзунгни куч била ўлтурмагинг не?!
Бошимизга бало келтурмагинг не?!

Тилар бўлсанг кўнгул мақсудини Гул,
Таҳаммул қил, таҳаммул қил, таҳаммул.

Вужудим кишваринда жон сенингдур,
Не хидматким десанг, фармон сенингдур.

Куюкингни кўруб бир йўли куйдум,
Ҳаётимни сенинг йўлингга қўйдум.

Сенинг учун неким, кўрсам кўройин,
Агар десанг, ўзумни ўлтуройин.

Кўра билман сенинг дардингни, эй моҳ,
Чин айтурман мунн, валлоҳу биллоҳ».

ГУЛ ХУШВАҚТ БЎЛУБ САВСАНИ
НАВРЎЗГА ЮБОРГАНИ

Эшитиб Гул бу сўзларни нуҳуфта,
Ҳам ул дам гунчаси бўлди шукуфта.

Чиройин очтию қилди табассум,
Кулумсаб бошлади бир-бир такаллум.

Узрлар қулди Савсапдин фаровон:
«Ким, эй доя, менинг дардимга дармон.

Жароҳатлиқ кўнгулнинг марҳамисен,
Бу ҳасрат ичра жоним ҳамдамисен,

Бориб кўргил ғариби бенавони,
Такаллуф бирла мендин сўргил они.

Айитқил: «Эй вафолиқ меҳрибоним,
Юрогим қутию жону жаҳоним,

Менинг учун мунингдек зор бўлган,
Ғарибу бекасу ғамхор бўлган,

Кўруб минг неши хун олуд ҳар дам,
Қишидан кўрмаган бир лаҳза марҳам.

Нечук сен бу узун йўл эмгакидин?
Бу эмсиз ишқи беҳосил элидин?

Бу меҳнатда [ғариб] жонинг нечукдир?
Эв, элдин бошқа аҳволинг нечукдир?

Ало, эй нозанини нозпарвард,
Бу кундин сўнгра, ёраб, кўрмагин дард.

Агарчи ранжу меҳнатдин юдодинг,
Яратқон оқибат бергай муродинг.

Не меҳнат бор анингким, роҳати йўқ?
Не накбатким, сўнгинда давлати йўқ?

Алар ким қилдилар мақсуд ҳосил,
Бериб жон бўлдилар, жононға восил.

Не фикринг бор чу билдинг мен сенингмен,
Не ғам ерман, чу билдим сен менингсен.

Қабул этсанг тобуқчиман камина,
Тараҳҳум қил тобуқчилар камина».

Мунингдек кўп умидлик ваъда берди,
Бу сўзлар бирла Савсанни юборди.

САВСАН НАВРЎЗНИНГ ҚОШИҒА БОРГАНИ

Равон Савсан қилиб вазъини тағйир,
Кийиб эски чопон бошдин-аёқ кир,

Кўзолдурдук била бир эски чодир,
Тилогач қилдилар филҳол ҳозир.

Ясаниб Гул қотиндин чиқти дарҳол,
Қилиб иблис телбасини афъол.

Етиб Булбулни ёлғуз кўрдию ул,
Неким Наврўз ҳолин сўрдию ул.

Сифатлар қилди Булбул неча миқдор,
Ки кўрмай бўлди Савсан ошиқи зор.

Бошина тушкан энгақларни билди,
Ешартиб кўзларин кўп раҳм қилди.

Фироқ ўти била Наврўзи бедил,
Бўлуб кўз ёши ичра пой дар гил.

САВСАН НАВРЎЗНИ КЎРИБ ГУЛ САЛОМИН ЕТКУРҒАНИ

Юруб Булбул хабар қилдиким: «Эй шоҳ,
Башорат бер ки, давлат келди ногоҳ.

Саодат юзланиб, меҳнат туганди,
Қилиб толеъ назар, нақбат туганди.

Келиб Савсан ягона Гул қотиндин,
Саломе келтуруб Гул ҳазратиндин,

Дуолар бирла пайғомин текурсун.
Ижозат бўлса дийдорингни кўрсун».

Эшитгач ушбу сўз Наврўз Фаррух,
Айиттиким: «Зиҳи хуш, юзи фаррух,

Ижозаттур қадам қўйса юзумга,
Карам қилғай оёқ босса кўзумга».

Кўруб Савсани сачраб қўпти Наврўз,
Увулжоғож аёғин ўпти Наврўз.

Алин тутқач, тавозеъ қилди Савсан:
«Ки шоҳо, камтарин хидматчингизман!»

Адаб шарти била шоҳи сарафроз,
Ошурди ҳаддин икрому эъзоз...

Тугал еткурди Савсан Гул саломин,
Айитти шевалик хайрул-каломин.

Қачон Савсан Гул отин ёд қилса,
Тилар Наврўзким, фарёд қилса,

Яна сақлар ўзин тадбир бирла,
Аранг тўқтар туман тағйир бирла.

Не англа, не билур Савсан сўзини,
Қилур таслим ҳар сўзда ўзини.

САВСАН НАВРЎЗНИНГ АФЪОЛИН ПИСАНД ЭТГАНИ

Ҳар ишда Савсани пур фанни айёр,
Шаҳаншаҳнинг қилиғин қилди [изҳор]!

Тилогандин тўкуз топти ҳар ишда,
Чинини англади бир ўлтуришда.

Бор эрди буйда² қолғон, санг пора,
Камар, тожу нигин[u] гўшвора,

¹ Қўл ёзмада «изҳор» ўрнига «бувёд» ёзилган. Қотиб хато кўчирган бўлса керак. Мазмунан тўғри келмагани учун алмаштирилди.

² Бу уйда.

Не ким мундоқ нимадин ҳозир эрди,
Борин келтурубон Савсанга берди.

Яна ҳам узр қулди ул фаровон,
Ки Савсан ул карамдин қолди ҳайрөн.

Дуолар қилди ҳадсиз шоду хушнуд,
Нечук келганитек ёнди яна зуд.

Гул эрди мунтазир манзар бошинда,
Тобуқчи бир неча маҳрам қошинда.

Келиб Савсан ҳам ул васфи била шод,
Эшитган сўзларини қилди бунёд.

Ука бошлади шаҳаншаҳни Савсан,
Гули Мушкин борур эрди ўзиндан.

Тугангач сўзни такрор эттурур боз:
«Ки мен фаҳм этмадим бошдин қил оғоз!»

Сўрар ҳар бир ҳикоятни мукаррар,
Эрикмай ул тақи айтур саросар.

Гаҳ ўхшатиб ўпар Савсан кўзьяни,
«Ки бу кўз бирламу кўрдунг юзини».

Гаҳи илкин қучар, гоҳи аёгин,
Гаҳ оғзиндин сўрар кўнгул сўроғин.

САВСАН НАВРҮЗ СИФАТИН ГУЛ ҚОТИНДА АЙТҚАНИ

Айитти Савсан: «Эй ҳури паризод,
Агар сен гулсан, улдур сарви озод.

Агар сен гулсан, ул ойдин аридур,
Ва гар сен ҳурсан, ул худ паридур.

Тўкуз топтим камол ичра жамолин,
Мукаммал барча ишларда камолин.

Салотинзодадур хонлиққа лойиқ,
Ети иқлимда султонлиққа лойиқ.

Карам ичра эрур Ҳотам гадоси,
Берур бир дамда минг жуна баҳоси.

Агар минг жон йўлинда қўйсам оздур!
Анинг учун жаҳондин тўйсам оздур.

Бор ишда айладурким, мен тилармен,
Теёбилман¹, нечаким яхшилармен.

Неча ўксам, айтман мингда бирин,
Ўзунга боқ тилар бўлсанг нишонин.

Неча десам, сифат қилгандин ортуқ,
Сен андин яхшисен, ул сандин ортуқ.

Илоҳи тенгри қилгай бир латифа,
Ки топқай бу шарафни ул шарифа».

Гул андоқ қолди бу авсофдин лол,
Ки бир дам ўзга бўлди ҳолдин ҳол.

Анингдек қилди шаҳаншаҳни таҳсин,
Ки қизлар қилдилар меҳрини таъйин.

¹ Дея билмайман — таърифни жойига келтира олмайман.

Юзи кўрмай кўнгул олдурдилар пок,
Бари Гултек яқосин қилдилар чок,

Анингдек эттилар барчаси тадбир,
Ки бир-бирга қовушқай шаҳд бо шир,

Замоне толеъи пирӯз бирла
Қовушқай Гул магар Наврӯз бирла.

Алар бу фикр ичинда гоҳу бегоҳ,
Ки кайвон бир ўйун кўргузди ногоҳ.

ГУЛНИ КҶЧУРМАК УЧУН ҲОҚОН ЭЛЧИЛАРИ КЕЛГАНИ

Замона қасд бирла боғлади бел,
Тараб шамъин ўчурди фитналик ел,

Магар хоқон этиб Гулнинг хаёлин,
Тилади сайъ этиб топса висолин.

Неча йилдин беру йиққан хазина,
Неким фағфурдин қолган дафина;

Йипор бирла йипак анбор-анбор,
Неким турлук гуҳар харвор-харвор.

Мурассаъ қилган атлас улуқ эвлар,
Пари янглиқ снлиқ бўйлуқ бедовлар,

Не ёлғуз Чину Мочин тангсуқидин,
Ки барча дунйининг тангсуқлуғидин.

Йигиб, юклаб туруб юборди борин,
Эйиб бир неча соҳиб ихтиёрин,

Эшиткач бу хабарни шоҳи Мушкин,
Қилиб ўтру юборур элни таъйин.

Улуқ тўйлар яроғин қилди дарҳол,
Ясотиб сеп-сириг тўктурди кўп мол.

ЭЛЧИЛАР ШОҲ МУШКИН БИЛА КҶРУШГАНИ

Таҳаммуллар била борин тузатти,
Ясоқин тўнқолин, ерин тузатти.

Гули бечора гофил бу хазондин,
Ориқ кўнглинда кечмас бу гумондин.

Ки ногоҳ еттилар ул келгучилар,
Қизил гулни тикандек илгучилар.

Ҳақиқат тахти узра шоҳи Фархор,
Тўра бирла қамуқ элга бериб бор.

Яна хоқони Чин элчилари ҳам,
Умоқдин ҳар бири хоқони аъзам,

Келиб беклар била ўтру турушуб,
Тўра бирла увулжошиб кўрушуб,

Бурун сўзлаб, сўзни хон ҳазратинда,
Кўруб, кўргуздилар султон қотинда.

Увулжаб, ер ўпуб қуллуқ қилиб арз,
Дедилар: «Эй тобуғинг дунйига фарз,

Не хоқонким, сизинг бир камтарин қул,
Қилиб иқболингиз бирла тафаъул,

Тиларким бўлса бу икки улус бир,
Қилур ул черкадин ҳазратта тақрир;

Ким Ой бўлса муқорин Муштарига.
Азимат қилса Чўлпон ўз ерига.

Фалакнинг дасти бурдин билса бўлмас,
Жаҳонга эътимод қилса бўлмас.

Қамуқнинг устида улдур диёнат
Ким, ўз ҳақдорина етса амонат».

Тугангач сўз чекилди пешкашлар,
Неким кирмас, ичи тўлди саросар.

Оғирлаб элчиларни шоҳ Мушкин
Қўналға ерларини қилди таъйин.

Шиғовуллар қўйиб эъвоз бирла,
Оғирси қилди иззу ноз бирла.

Ҳарамга кирди маснаддин қўпуб шоҳ,
Равон Савсанни индаб қилди огоҳ.

**САВСАН ҲОҚОННИ ЧИН ЭЛЧИЛАР ИНИНГ
ХАБАРИНИ ГУЛГА АЙТҚАНИ**

Бўлуб Савсан бу сўздин лолу хомуш,
Келиб Гул ҳазратинда зору мадҳуш.

Дами чиқмай маломатдин паришон,
Аё билмай ҳаётиндин пушаймон,

Қўзи тушмаски боқса Гул юзина.
Дариндурким, пичоқ урса ўзина,

Чу ул ҳолат била кўрди ани Гул,
Ериндин қўпти бесабру таҳаммул.

Анингдек чиқариб сесканди ногоҳ
Ким, ул теградаги эл бўлди огоҳ.

Тутуб ул дам тиши, тирноғи бирла
Титаёзди тўни уброғи бирла.

Айтти Савсан: «Эй жону жаҳоним,
Сенинг учун фидо бўлсун бу жоним.

Тилим кескин, чиқаргин кўзларимни,
Эшитмагин паришон сўзларимни.

Не этайин, не дейин, не сўрарсен,
Бу сир ёлғуз юзумни не кўрарсен.

Не оғзимға сиғар бу сўз, не тилга,
Ки беҳад ўт тушубтур жону дилга.

Сени хоқон, ки тахти тўнгтарулсун,
Тилайдурким, тириклиги тирилсун!»

**ГУЛ ҲОҚОН ЭЛЧИЛАРИНИНГ СЎЗИНИ ЭШИТИБ
ПАРИШОН БЎЛГАНИ**

Эшитгач Гул яқосин чок қилди,
Айитган оғзини пур хок қилди.

Бошин ерга уруб онча чолинди,
Ки бўйниндин севаклари кўрунди.

Замоне сустайиб масруълартек,
Даме йиғлар гадойи дарбадартек.

Юзи гул баргитек сўлди ғам ичра,
Йил оғриғанча бўлди бир дам ичра.

БУЛБУЛ ЭЛЧИЛАР КЕЛГАНИНИ ЭШИТГАННИ

Эшитиб Булбули мискин бу ишни,
Унутти ҳам туриш, ҳам ўлтуришни.

Бу кез бўлди ўлумга орзуманд,
Ҳаётининг бакулли узди пайванд.

Фалак даврина лаънат қилди бисёр,
Жаҳондин кесди уммининг баякбор.

Таважжуҳ этти Гулнинг ҳазратина,
Юруб етти равон Савсан қотина.

БУЛБУЛ САВСАНДИН КАЙФИЯТИ ҲОЛ СЎРҒАНИ

Қўрушгач бир-бирин ул икки ҳамдари,
Фиғонлар бирла урдилар дами сари.

Хабар сўрмоға Булбул оғзи бормас,
Таҳайюр бирла Савсан худ дам урмас.

Бири-бирин кўруб қон ёш сочарлар,
Бирор лаҳза кўнгул розин очарлар.

Бу ҳолатда Гули памжурда аҳвол,
Қўпуб Савсан эвина келди дарҳол.

Қўруб Савсан яна Булбулни андоғ,
Яна бўлди бу кез доғ устида доғ.

ГУЛ БУЛБУЛ (ДИН) НАВРҒЗ ҲОЛИН СЎРҒАНИ

Анга сўрди: «Нечукдур ул ғарибим?
Муҳибдин ёд этарму ул ҳабибим?»

Сезибмудур бу дармонсиз балони?
Соғинурму бу мискин мубталони?

Фалакнинг жавридин ҳоли нечукдур?
Бу мотам ичра аҳволи нечукдур?

Рафиқи бормудур меҳнатдин ўзга?
Кўрарму ҳеч нима захматдин ўзга?

Қўп, эй Булбул, ҳикоят вақти эрмас,
Маҳал йўқтур, шикоят вақти эрмас.

Замон нозик турур, фурсат ғанимат!
Бу бир соат эрур муҳлат ғанимат.»

ГУЛ БУЛБУЛНИ НАВРҒЗНИ ИНДАГАЛИ ЮБОРГАНИ

«Бориб келтургин ул сарви равонни,
Равоним роҳати, жону жаҳонни.

Бирор дам сўзлашолди дарду ғамни,
Енгилтоли бу дармонсиз аламни!»

Қўпуб Булбул паришону мушавваш,
Кўзи пур об, ўлур жони пур оташ.

Аёқдин бош қилиб афтону хезон,
Борур эрди ўз-ўзининг гурезон,

**НАВРҮЗ ҲОҚОНИ ЧИН ЭЛЧИЛАРИНИНГ
КЕЛГАНИНИ ЭШИТИБ ПОЛИШ ҚИЛГАНИ**

Бу етмасдин бурун Наврӯзи мискин,
Эрикиб ҳужрасиндин чиқти ғамгин:

Кўрарким сўзлашур бир неча бадбахт:
«Ки, Гул боғлади Фархор элидин рахт».

Фаровон рахт этибтур хисрави Чин,
Юборсун қизини, деб шоҳ Мушкин.

Бу ҳолатни эшитти эрса Наврӯз
Чиқарди жонидин оҳи жигарсўз.

Ениб уйга, тўн ўброғин қилиб чок,
Узин ерга уруб, бошқа сочиб хок,

Қилиб кўксин анингдек пора-пора,
Ки ўшатиб эди барги чинора.

Замоне қилди ўз дардин ҳикоят,
Даме ўз бахтидин қилди шикоят,

Гаҳе қилди фалак жаврини тақрир
Гаҳе этти баҳона дасти тақдир.

Бу дард устунда дармондин тўнгулди.
Жаҳондин тўйдю жондин тўнгулди.

Улумни хуш қилиб ҳижрон элиндин,
Сўвурди ханжари буррон белиндин.

Дерин эрдик, бағрин чок қилса,
Юрагини чиқориб пок қилса.

**БУЛБУЛ НАВРҮЗНИ БОРИБ ГУЛ
СУҲБАТИНДА ИНДАГАНИ**

Ки ногаҳ телбалардек етти Булбул,
Алин тутғач хуруш эттию гул-гул:

«Ки эй зодим, бу ноинсофликтур,
Яратқонга таваккал қил, тек ўлтур.

Тўнглума тенгрининг тақдирина, шоҳ,
Кўз очқунча не билгайсенки, ногоҳ.

Фалак бир шуъбада ангез қилғай,
Жаҳон бир ишни дастовез қилғай.

Таҳаммул қил, эшит мендин насиҳат,
Қўп охир, тут бу фурсатни ғанимат.

Эрур Гул суҳбатингга орзуманд,
Бу хори ҳажр ичинда сабр то чанд?!»

Чу бу хуш муждани Наврӯз эшитти,
Қадам бошдин қилиб, бош бирла етти.

**ГУЛ САВСАН ЭВИНДА НАВРҮЗ БИРЛА
КҮРУШГАНИ**

Кириб Савсан қошинда шоҳи Навшод,
Ер ўпти бавдатеке ул сарви озод.

Кената пардадин юз кўргузуб Гул,
Эсурди кўргач ул Наврӯзи бемул.

Ул андин нолалар бирла хиромон,
Бу ҳам мундин фироқ ўтинда бирён,

Евуқлашиб қучишти икки дилдор,
Топишиб бир замон васл ичра дийдор.

Фалак, ёраб, нечукдин бўлди гофил,
Ки тушти икки ёр андоқ муқобил.

Бўлуб бир лаҳза ҳамзону ҳамдўш,
Рафиқи ҳамнишин, ҳамдам, ҳамоғуш.

Арода ғамзалар ғаммослиқда,
Карашма шева даст андозлиқда.

Даме Наврўз али Гулга ҳамойил,
Замоне Гул тақи Наврўзга мойил.

Мусоҳиб икки дилдори мувофиқ,
На, ағёр анда ҳозир, на мунофиқ.

Мунингтек бир замон ҳамрозлиқда,
Кечурдилар даме дамсозлиқда.

Кўтармай кўз бири-бирнинг юзиндин,
Қурумас ёш иккисининг кўзиндин.

Арода Булбулу Савсан жигархун,
Оқизиб кўзлариндин руди Жайхун.

САВСАН НАВРЎЗДИН ШАРҲИ ҲОЛ СЎРҒАНИ

Айитга Савсан: «Эй шоҳи жавонбахт,
Қулоҳинг тож бўлсун, маснадинг тахт.

[Муро]дингиз гули ошuftа бўлсун,
Ҳасудинг бахти доим хuftа бўлсун.

Эшитинг бўлғай охир ким, замона
Не ўйин ангез қилди ғоибона.

Нечук ўртади Гулнинг хирманини,
Не турлук паст қилди гулшанини.

Бу дамки қўпти фитна тундбоди,
Недур билсак шаҳаншаҳнинг муроди».

НАВРЎЗ ЎЗИНИНГ ЧИН ЭЪТИКОДИНИ БАЕН ЭТМИШИ

Деди Наврўз ки: «Эй Савсан, тек ўлтур,
Менга бу сўзни сўзлагунча ўлтур.

Саботек бу чаман фаррошидурмен,
Не ерга борса, Гул йўлдошидурмен.

Қилиб якрўя дунйидин ишимни,
Қўйибдурмен аёғина бошимни.

Мени манъ этмангиз, кирманг қонимға,
Гар ўлсам йўлида миннат жонимға.

Унутсангиз мени бўлмасму охир?!
Ғарибқа раҳмингиз келмасму охир?!

Тилосун, гар тиломасун мени Гул,
Қулидур[мен] бўлинча тупроғим кул.

Мен ул менким, аёғининг изимен,
Агар ўлсам, бўсоғоси тўзимен.

Илик мендин ювунг, эй меҳрибонлар!
Жонимдин не тиларсиз, эй фалонлар!»

**ГУЛ НАВРҮЗНИНГ ЧИН ЭЪТИБОРИНИ
АНГЛАБ ҲИКОЯТ ҚИЛГАНИ**

Эшитиб Гул бу сўзни шод бўлди,
Бакулли қайғудин озод бўлди.

Тутуб Наврўз юзин ўптиким: «[Эй] шоҳ,
Менинг сирримдин эмди бўлғин огоҳ.

Агар сен қилмас эрсанг мендин ўзга,
Менинг бори кимим бор сендин ўзга.

Юз эвирсанг, тоғи мен юз чевурман,
Гамингдин бошқа, биллаҳқим, дам урман.

Гар эр бўлсанг, мени бу ғамда қўйма,
Қадам тортиб, мени мотамда қўйма.

Чу сайд эттинг кийикни билгил, эй дўст!
Бўғулиб ўлмасун, бисмил қил, эй дўст!

Агар ўртасалар дунйини яксар,
Менинг ёнимда сен бўлсанг, не ғам бор?!

Сенинг бирла тамуғ хулди бариндур,
Биҳиштим сенсизин таҳтус сариндур.

Ушул тенгри ҳақиким, жон яратти.
Ҳам ул васлу, ҳам ул ҳижрон яратти.

Ризо бердим неким, бўлса яроғинг,
Бошимдур андаким, бўлса аёғинг.

Бериб ўз ихтиёримни қўлунгга,
Бошимни мен қўюбдурмен йўлунгга».

Бу сўз устинда кўп оит ичти ул моҳ,
Кўнгул тиндурдию қўпти шаҳаншоҳ.

Топиб бир-бирининг кўнглин мувофиқ,
Тасалли тоңтилар ул икки ошиқ.

**ШОҲИ МУШКИН ҲОҚОНИ ЧИН ЭЛЧИЛАРИНИ
ИЖОЗАТ БЕРИБ ГУЛНИ КҮЧУРГАНИ**

Чу боди субҳ бунёд этти парвоз,
Қаро қузғун ҳазимат қилди оғоз.

Фалақдин меҳри анвор бўлди толей
Қоронғулиқни кўздин қилди рожеъ.

Азимат қилди Мушкин ўз ерина.
Ижозат берди Чин элчиларина.

Буюрди, йилқичи йилқи кеюрди,
Тақаллуфлар била Гулни кўчурди.

Гули ҳужранишин боғлади маҳмил,
Узотиб ёнди Мушкин неча манзил

**ГУЛ КҮЧГАНДИН СУНГ НАВРҮЗ КҮЧИНИ
ЭРИШГАНИ**

Қилиб Наврўз ҳам азми мусаммам,
Равон Чин мулкина юз қўйди ул ҳам.

Жаҳондин мутлақ озод эрди кўнгли
Кўч эришмоқ била шод эрди кўнгли.

Не ергақим қўнуб Гул, кўча ондин,
Ювар эрди сиришки бирла қондин.

Не йўлдин ким, гузар қилса буроқи,
Терар эрди изи тўзин қароқи.

Кеча-кундуз хаёли бирла ҳамроҳ;
Иши, кўчи бу эрди гоҳу беғоҳ.

НАВРҲЗ БИЛА ГУЛ КЕЧА ҚОЧГАНИ

Чу етилар ёвуқ Чин сарҳадина,
Шаҳаншаҳ келди Гулнинг маснадина.

Жаҳон эрди анингек тирау тор
Ки, на юлдуз, на ой эрди падиор.

Булут гўкраб яшин ёш[н]аб, эсиб ел,
Буротиб қор ёғиб, ёмғур этиб сел.

Тушуб ҳар бир киши бошлиқ бошина,
Қориндош боқмас эрди қардошина.

«Яроғ улдур, ки отлансақ бу шабгир,
Қилиб бошдин аёқ тўнларни тағйир.

Қочиб Фархор иқлиминдин ошсақ,
Бориб Навшод мулкини толопсақ».

Ризо берди Гули Мушкин бу сўзга,
Бурунқи аҳлини қилмади ўзга.

Уёту ному нангин кўзга илмай,
Отоси тожу тахтин жавча билмай.

Кўтариб кўнглини барча жаҳондин,
Ювуб мутлоқ иликларини жондин.

НАВРҲЗ БИРЛА ГУЛ АҲВОЛИ ГАРИБЛИҚДА

Юрак беркитти дарду сўз бирла,
Ясониб тебради Наврўз бирла.

Улуқ йўлдин чиқиб икки вафодор
Қўйиб тоғларга юз нокому ночор.

На юлдуз бор ки бир-бирин жўруса,
На ой бордурки, ойдинда юруса.

Агар дарё йўлуқса юздурурлар,
Ва гар ўт урулса ёнмай юрурлар.

Йўлуқур ногихон андоқ дабонлар
Ким, устинда йитинур осмонлар.

Нечук бўлса чиқиб ул икки дилхоҳ,
Епушуб ёрманур бар роҳу бериҳ.

Гаҳ ўрлаб чарх сақфина минарлар,
Гаҳ энишлаб ети ердин энарлар.

Бу ҳолат бирла икки-уч шабу рўз,
Сув ичиб сурдилар Гул бирла Наврўз.

На очмоқдин, на ормоқдин хабардор,
На ётмоқ, на уюмоқни талабгор.

НАВРҲЗ БИЛА ГУЛНИНГ ОТЛАРИ ҲОРИБ ТУШКАНЛАРИ

Иков бир-бирининг васлини қилиб қут,
Яроша ёндошиб чун дурру ёқут,

Юдоғондин қўлуқлар қолди эсдин¹,
Толиб бекор бўлдилар юришдин.

Тушубон бир қиё бағринда бир дам,
Тиноли дедилар ул икки ҳамдам,

Бир-бирнинг тизина бош қўюшиб
Уюдилар аёқлари уюшиб.

Бу ҳолатда аларни уйқу бости,
Фалак сепоя топди, суфра ости.

Кената қилди бир бозича ангез,
Янги бошдин яна бошлади хунрез.

**НАВРҮЗ БИЛА ГУЛ ЯЛДОИИ ЗАНГИ
АЛИНДА ГИРИФТОР БУЛГАНИ**

Бор эрди анда бир зангийи хунхор,
Зухалдин наҳсроқ, Миррихи кирдор.

Уринида ичиб қон қонмағучи,
Енар ўтдин юз уруб ёнмағучи.

Оти Ялдо, юзи ялдо тунитек,
Қўзи дўзах, бўйи маҳшар кунитек.

Ани қўймиш бу сарҳадларда ҳоқон,
«Ки сўрмасмен агар қилсанг туман қон».

Ўзитек бир неча занги била ул,
Қоровуллаб юруб соқлар эди йўл.

Қўруб ногаҳ, Гулу Наврўз изини,
Ясаниб излади ёзи юзини.

Қўз очти эрса, ул икки дилором,
Қўруб ўзларини бе дона дар дом,

Етиб ўтқонларини кўргач ул дам,
Етуб ерда тутиб боғлади маҳкам.

Юқори боқсалар Ялдойи хунхор,
Туруб бу ҳамчу тайри одамихор,

Салом этди равон Наврўзи Навшод,
Тавозеъ бирла қилди офарин ёд.

Тутуб Ялдо ўзин хоқони Цинтек,
Не хоқонким, шаҳи рўйи заминтек.

Булар ўтру юкуниб хастау зор,
Езуқлуқлар киби икки гирифтор.

Салобат бирла ул бераҳм кофир,
Аларнинг шарҳи ҳолин сўрди бир-бир.

**НАВРҮЗ БИЛА ГУЛ АҲВОЛИНИ ЯЛДОГА
АЙТҚАНИ**

Дуолар қилдию ер ўпти Наврўз:
«Ки бўлгин, доимо мансуру пируз.

Бўлунлуқ биз асир тушган кичикдин,
Кўтариб сотдилар уч-тўрт эшикдин.

Бегимизнинг маҳолин торта билмай,
Қочиб келдук жафога сабр қилмай.

¹ Эсдин — кучдан. «Эс» сўзи ҳали ҳам қирғизларда «куч», «райрат» маъносига ишлатилади: «Эс ол», «Куч йнг», «дам ол».

Гулунгбиз, не уқубатким қилурсен,
Ва гар қилсанг мурувват, сен билурсен».

Аларни банд этиб бераҳм Ялдо,
Юрибди банда деб, хоқон қотиндо.

Кўнгулда хуш қилиб Наврўз ўзини,
Ки ёндурдилар ул соат уларни.

**НАВРЎЗ БИЛА ГУЛНИ ЯЛДО ХОҚОНГА
ЮБОРГАНИ**

Гул учун мунтазир хоқон шабу рўз,
Ки етти ногихон Гул бирла Наврўз.

Париларнинг илики, бўйнидур банд,
Нечукким ул тунг ичра боғланур қанд.

Кўруб хоқон анингдек бўлди хуррам,
Ки ўртангай эди кўрмаса бир дам.

Вале хонларнинг ойини ул эрди,
Не ойин, балки худ дини ул эрди.

Неким яхши тобуқчи тушса, ногоҳ,
Эёр эрди бурун бутхонага шоҳ.

Неча муддат қилур бутлар тобуғин,
Топинурлар эди хонлар тобуғин.

**ХОҚОН НАВРЎЗ БИЛА ГУЛНИ БУТХОНАГА
ЮБОРГАНИ**

Билиб келтургичидин барча аҳвол,
Ешиб бутхонага юборди дарҳол.

Кўруб раҳбон ўшул икки санамни,
Неким бутхонага урди рақамни.

Юз эюргач қамуқ бутлардин ул пир,
Ҳам улдам қибласини қилди тағйир.

Кўруб ўз бутларини бозгуна,
Аларнинг кўркидин олди намуна

Буту бутгар недур, бутхона кимдур?
Агар бут ул менинг севган бутимдур.

Топунур жонсизин бутларга кофар,
Агар жонлиқ санам суйса, ери бор.

**НАВРЎЗ БИЛА ГУЛ ҚОҶАНДИН СЎНГА
ХОҚОН ЭШИТИБ ЎЛГАНИ**

Ушул оқшом, ки Гул Наврўз бирла,
Қочиб тебрадилар минг сўз бирла.

Тонг отқанда қиёматнинг тонгитек,
Келиб кўрмадилар Гулни паритек.

Тилаб топмадилар ўн кунча ўркаб,
Ҳалоҳил оғуни қоғазга чўркаб,

Юбордилар битик хоқон қотинда
Висол уммидини хоқон қотинда.

Уқуртурғач ўшул битикни хоқон,
Битикдек тўлғаниб буткарди фармон.

**ХОҚОН УЛГАНДИН СЎНГРА НАВРЎЗ БИЛА ГУЛ
ҚОЧҚАНИ**

Чу кез Чин зулфи чинитек топиб чин,
Ешилди ҳалқаси, сачради парчин.

Неким тўшлуқ тўшинда тушти ошуб,
Сари шамшир бўлди бар сари чўб.

Кишининг қолмади парво кишидин,
Бўлуб барча пушаймон ўз ишидин.

Гули Фархорию, Наврўз Навшод
Эшитиб бўлдилар бечоралар шод.

Сужуд этиб дедилар: «Эй яратқан,
Емонларни карам бирла ер этқан.

Хатомиз йўқ, гуноҳ ҳам мундин ўзга,
Ки билмасмиз яратқан сендин ўзга.

Қочиб чиқмоға қилдилар азимат,
Билибтилар бу фурсатни ғанимат.

Тиниб турмай аёғи борғанинча,
Бош олиб кеттилар борғанларинча.

**НАВРЎЗ БИЛАН ГУЛ ДЕВЛАР
МАНЗИЛИГА ЕТГАНИ**

Йўл устинда йўлиқти бир қула тўз,
Томуқнинг ҳовия тўзинча тўққуз.

Ичинда бир қоронғу қирдин эв,
Ясаб санъат била тазвирдин дев,

Чу йўқ эрди рамақдин ўзга танда,
Етиб шаҳзодалар тиндилар анда.

Кечага барча девлар келдилар пок,
Қатиқ бадманзару барчаси бебок.

Тонг отқунча қилурлар эрди жавлон,
Тонг отқач чун муаззин тузди алҳон,

Қочиб тенгри отининг иззатиндин,
Кетарлар эрди қўрқиб ҳайбатиндин.

**НАВРЎЗ БИЛА ГУЛ ШАЙХИ НАЖДИ
ЛАНГАРИГА ЕТГАНИ**

Яна шаҳзодалар тўқтамай онда,
Қочиб кеттилар андин бир замонда.

Насиҳатгўй зоҳидлар ерина,
Ягона Шайхи Нажди лангарина.

Эшикдин ўтру чиқди бир азозил,
Муҳаққақ лойиқи тайран абобил.

Иликларин тутиб эвга кюрди,
Бориб меҳмон учун суфра кетурди.

Не суфра, арпа ўтмоки била су,
Дегайсан ким, эрур оғриққа дору.

Аранг қўйди эса тотмоғи фурсат,
Тотар-тотмас йиғди суфрани бат.

Сўруб, онглаб алар ҳолини бир-бир,
Бурун зоҳид қотинда қилди тақрир.

Ғариблар чун едилар моҳазарни,
Чу шайх онглаб эди барча хабарни:

Қиёс устинда бошлади каромот,
Қиёси йўқ этти зуҳду томот.

Узотиб қалб сўзларини бир қур,
Ешиб Гулдин қабо, Наврўздин қур.

Чу кўрди хилватинда шамъу шоҳид,
Тамаъ бозорини тез этти зоҳид

Гулу Наврўз алар феълени онглаб,
Фусуну сеҳру тазвирини тонглаб.

Дедилар: «Қочти бир лоҳавлдин дев,
Бани одам била лоҳавлдин дев.

Юрутти дев ўза ҳукмин Сулаймон,
Мунингтеklarни қилмади мусулмон.

Бу йўл озғурғувчи кўргузса талбис,
Ажаб йўқтур ки йўлдин озса иблис!»

Қилиб парҳез аларнинг суҳбатиндин,
Парилар кеттилар шайтон қотиндин.

ГУЛ БИЛА НАВРЎЗ КЕМАГА КИРҒАНЛАРИ

Кемага кирдилар икки дилором,
Бўлуб дарёнишин ночору ноком.

Чу Наврўзу Гули Мушкини Фархор
Тенгизга кирдилар чун дурри шаҳвор.

Бирорта мавж уриб дарёи пуршўр,
Қилур эрди жаҳаннам қаърина зўр.

Бирорта кемаларни чайқабон ел,
Ювар эрди Зуҳал ўз юртидин эл.

НАВРЎЗ БИЛА ГУЛ АҲВОЛИ ТЕНГИЗ ИЧИНДА

Мунингтеқда ул икки ёри ҳамдам,
Кунинча рўбарў бо ҳасрату ғам.

Қони қайнар тенгиздин фикр қилмай,
Азиз жон хавфини бир жавча билмай.

Била бўлса икки ёри вафодор,
Сув олса дунёини не қайғуси бор.

Не маззилда, ки бўлса ишқ ҳамроҳ,
Ҳақиқат Миср тахтинча эрур жоҳ.

Не бўлдимки, муҳаббатдур қуловуз,
Не меҳнат кўрунур, не ғам қўяр юз.

Агар топса Фаридун давлатини,
Унутмас ул балонинг лаззатини.

Бу давлаттин ҳасал этиб замона,
Яна анgez қилди минг баҳона.

Фалак жаври ду аспа қилди таъжил,
Кўз очқинча сени ҳам қилди табдил.

**ТЕНГИЗ МАВЖ УРУБ ГУЛ ВА НАВРҮЗ
ТАХТА ПОРАДА ҚОЛҒАНИ**

Мухолиф ел қўнуб чайқалди дарё,
Қиёматдин қатиқ кун бўлди пайдо.

Булут гуқраб, яшин андоқ чақилди,
Ки дарё нафттек ўтқа ёқилди.

Дегайсан чолди Исрофил сурич,
Ва ёхуд очтилар тўфон танурин.

Бор эрди ул тенгизда бир улуғ тоғ,
Кўрарга Қоф тоғиндин улуғроқ.

Кемаларни эгириб даври пуртоб,
Урундурди қиё бағринда гирдоб.

Қадоқлар сачради ерлик ериндин,
Узулди тахталар бири-бириндин.

**НАВРҮЗ БИЛА ГУЛ БИР-БИРИНДИН
БОШҚА ТУШКАНИ**

Бу кез ҳар бири тушти бир канора,
Тутиб ҳар бириси бир тахта пора.

Айирди бир-бириндин ул икки ёр,
Анингтеклик била ул мавжи хунхор.

Фалакнинг мундин ўзга не иши бор,
Ки бир нўш ўрнида юз минг неши бор.

Фалакни ихтиёри андоқ эрди,
Ки ҳар бирини бир сори юборди.

Қазодин тенгри тақдири била Гул
Борур эрди қилиб сабру таваккул.

Не Гул Наврўз аҳволининдин огоҳ,
Не Наврўз эрди Гул ҳолининдин огоҳ.

Мадад қилли иноят бодбони,
Йироқ ташлади ул игримдин они.

Суруб тахтани ул мавже паё-пай
Қироққа солди сунъи сонни ҳай.

ГУЛ ТЕНГИЗДИН ЧИҚҚАНИ

Бу кунлар ғавс вақти егмиш эрди,
Адан султони сайтин этмиш эрди.

Этиб Жавҳар деган хожасаройин,
Анга солди неким тадбиру ройин.

Уғон тақдиридин бу [сувда]¹ ғаввос,
Тенгизда топтилар бир гавҳари хос.

Топиб ойтек юзи кун тобидин тоб.
[Тўкуб]² кўзлари ёш ўрнида хуноб.

Пароканда бўлуб гесуи мушкин,
Ниҳоли арғувонтек, сарви сиймин.

Кўруб Жавҳар бу қимматлик гуҳарни,
Кўзиндин солди барча инжуларни.

1 Қўл ёзмада «сузи»...

2 Қўл ёзмада «тутуб»...

ГУЛ ҮЗ АҲВОЛИН ЖАВҲАРГА АЙТҚАНИ

Ҳам ул соат ки Жавҳар Гулни кўрди,
Тамаллуқлар била ҳолини сўрди.

Айитти Гул ки: «Чин шаҳзодасимен,
Ва лекин барчанинг афтодасимен.

Тутар эрдим йигитлар бирла суҳбат,
Қилиб дарё юзинда айшу ишрат.

Кеча бирла кената қўпти бир ел,
Ки ювдуқ барчамиз бу дунйидин ал.

Узулди елкану қолмади лангар,
Будурким, сўзладим ҳолим саросар.

Сиз айтнинг эмдиким: «Бу ер не ердур?
Бу ернинг подшоши қайси эрдур?»

Айитти Жавҳар: «Эй фағфурзода,
Адан дерлар мун и билгин кушода.

Бу ердин Чинга, эй махдум андоқ,
Юрушар корвон бир йилда онжоқ.»

Ҳам ул дам келтуруб шоҳона хилъат,
Маликона фаровон зебу зиннат.

Нисорафшон қилиб кўп дурру жавҳар,
Оғирлади фаровон Гулни Жавҳар.

Беш-олти кун қилиб айшу танаъум
Арода кечти кўп турлук такаллум.

ГУЛ НАВРҮЗ УЧУН ҚАЙГУРГАНИ

Кеча бўлғач Гули Мишкини ғамнок,
Қилур ҳижрон алидин пираҳан чок.

Типирчилар чу мурғи ним бисмил,
Үз-ўзи бирла сўзлашур ғами дил.

Бирортаким қилур Наврўзни Гул ёд,
Юроғиндин чиқорур оҳу фарёд,

Юзини ерга суртуб йиғласа зор,
Неким учқан, югурган қон йиғлор.

Чу Жавҳар қилди ишларни саранжом,
Аданқа юзланиб боғлади ихром.

Бор эрди икки йўл ондин Аданқа,
Ки мушкил эрди топмоқ бошлағанқа.

Биринда арслонлар ошиёни,
Яна биринда аждарҳо макони.

Қатиқ бадваҳм йўллар бу сифатлик,
Кеча билмас эди андин юз отлик.

Мукаммал бўш этиб Жавҳар элини,
Йироқдин тўлғана солди йўлини.

Ғажорчи бошлар эрқан саҳв этмиш,
Юруб арслони бор йўлга қотилмиш.

Тонг отқач кўрди Жавҳар, қолди ҳайрон,
На ўтмоққа ва на ёнмоға имкон.

ГУЛ АРСЛОН ҰЛТУРГАНИ

Келар тўш-тўшдин арслонлар хуруши,
Мушукдек бўлли барча жиббаўши.

Тилади теграга қоздурса хандақ,
Гули Мушкин аларни кўргач андоқ,

Айитти: «Тобрамай маҳкам турунгиз,
Яратғон тенгри сунъини кўрунгиз!»

Ки ногаҳ бир бўлак арслон қазодин,
Булутдек кўкрашиб чиқти ародин.

Гул ул дам қамчилаб илгари чиқти,
Икки-учин бирор ўқ бирла йиқти.

Кўруб арслонлар ул арслон йиқар шаст,
Бари бўлди қаро тупроқ била паст.

Йирсқтин кўрсалар отлиқ кишини,
Сслур жон ҳавлидин эркак тишини.

Кўруб Жавҳар анинг шасту камонин,
Тилар эрди ки қурбон этса жонин.

Аданда йўқ эди бу шеркуш шаст,
На бу мардоналиқ, бу шасту бу даст,

Ажаб келди Адан мулкина бу иш,
Бари бармоқларина бостилар гаш.

Гул арслон ўлдиргани.

**ЖАВҲАР АДАҢҒА БУРУНЛАБ, УРУКНИ ГУЛГА
БОШЛАТҚАНИ**

Евуқроқ етилар эрса Адаҗа,
Айитти Жавҳар ул моҳи Хўтанға.

«Бурунлогумдуруп андоқ билингиз,
Сиз уруқ бирла (шу йўлдин) келингиз».

Етиб Жавҳар шаҳаншах ҳазратинда,
Нечук етган била борди қотинда.

Шаҳ андин сўрди дарё боридин роз,
Ул аввал қилди Гул васфини оғоз.

**ЖАВҲАР ГУЛ ВАСФИНИ АДАН ПОДШОСИ
ҚОТИНДА АЙТҚАНИ**

Бу Чин шаҳзодае фағфур насли,
Ки зоҳирлур қилиқлариндин асли.

Нединким, ўксам, орлуқдур жамоли,
Ҳар ишким, десангиз, бордур камоли.

Шаҳ ул авсофлардин қолди ҳайрон,
Севиб кўрмай аввал худ аз дилу жон.

Юбориб хосаларни пешворин,
Муҳайё қилди хонлар айшу борин.

Бағоят васфини тарғиби ортиб,
Салотин расмича қилдурди тартиб.

Ўзи уйинда қилди ўзга таъйин,
Ки келса анда тушгай хисрави Чин:

Қариб эрди ўзи, ўғил-қизи йўқ,
Қарода бўйию қорда изи йўқ.

Чу топни ногаҳон Гултек ўғулни,
Ўз ўғлидин азизроқ севди они.

ПОДШО БАДИЪ ГУЛГА УТРУ ЧИҚҚАНИ

Тузатти Гул учун баргу наволар,
Бисоти равзатек боғу саролар.

Чиқарди пешкашлар ҳурмат учун,
Ўзи ҳам ўгру чиқти иззат учун.

Йироқдин Гул кўруб шоҳи Аданни,
Равонроқ сурди хинги ел тани.

Евуқ етказ аёқланди йироқтин,
Бўйин кўрган киши тушти аёқтин.

Иликларин сола сарви хиромон,
Салом этказ, ер ўпти шоҳи хўбон.

АДАН СУЛТОНИ ГУЛ ВИЛА КЎРУШГАНИ

Адан султони ҳам тушти отиндин,
Тавозеъ қилди яхши нятиндин.

Увулжашиб кўрушти ул икки шоҳ,
Ениб туштилар айвон ичра ҳамроҳ.

Карашма бирла мажлис тузди соқи,
Арода қилди гардиш давр аёқи.

Рубобу уду муסיқору танбур,
Кўнгуллардин қилиб андишани дур.

ГУЛ СУҲБАТИНИНГ СИФАТИ

Хушалдонлиқ муғаннилар навосоз.
Такаллуф бирла усруклар сарандоз.

Қачонким Гул бўлур бўлса қадаҳнўш,
Чоғир элнинг димоғинла қилур жўш.

Кечар мажлисда ҳар турлук латоиф,
Ки бўлмас шоҳ анинг гирдина тоиф.

Ҳаминким, Гул қилур таҳрир бунёд,
Кетар барчасининг билгани аз ёд.

Ҳикоят бошласа шоҳ ҳазратинла,
Муҳандислар дам урмаслар қотинда.

Шаҳаншаҳ ҳар не ул мажлисда эрди,
Дари баста барини Гулга берди.

Нўкар, севдар, эв, эл, ганжу хазина,
Мурассаъ тожу қўр, тахту нигина.

НАВРЎЗ ФИРОҚИНДА ГУЛ НОЛИШИ

Кеча кеч бўлдию қўпти шаҳаншоҳ,
Саода: бирла Гул келди саҳаргоҳ.

Неким бегона бирла ошнодин,
Қўпуб номаҳраму маҳрам ародин,

Гули Мушкин ериндин сачради чуст,
Эшикни ичкаридин боғлади руст.

Аёқдин бош тўни уброқи бебок,
Ҳам ул дам қилди ҳижрон илкидин чок.

Очиқ ун бирла йиғлай бошлади зор,
Шаҳи Навшод учун ул моҳи Фархор.

Замоне тупроқ устинда қўяр бош,
Гаҳе бағрина куч бирла урар тош.

Замоне кўксини тирнаб қилур реш,
Гаҳе қўлларга тиш бирла урар неш.

Таҳаммулсизлигиндин қилса бир оҳ!
Куяр ул шуъладин бу етти хиргоҳ.

Яна қақшаса тўлғаниб бирорда,
Балиқ бирён бўлур еттинчи ерда.

Замоне толеъи бирла урушуб,
Даме бахт элидин оғзи қурушуб.

Жаҳондин ал ювуб, жондин бўлуб сер,
Тилай топмай қатиқ чорлағутек ер,

Бўшурғониб чиқарди ханжари тез,
Тилади қилса бераҳмона хунрез.

ГУЛ УЗИГА ТАСАЛЛИ БЕРГАНИ

Яна фикр эттиким, шоядки Наврўз,
Чиқиб эркин судин бо бахту пируз,

Кўп истаб, топмаса ногаҳ, нишоним,
Нечук бўлғай менинг ул меҳрибоним?

Ўлуб, гарчи ўзумни тиндурурмен,
Вале Наврўз аҳдин синдурурмен.

Мен ўлсам, иштиёқим бирла нетгай?..
Мени кўрмай, фироқим бирла нетгай?

Адан дунйида бир машҳур ердур.
Улус ўртасида маъмур ердур.

Қуруқлуқ сарҳади, дарё канори,
Келур-борур мусофирлар гузори.

Раво кўрсам анинг ранжу азобин,
Не дегаймен қиёмат кун жавобин?

Хаёли хайли бирла шолу хушвақт,
Ғаминдин тож этайин, дардидин тахт.

Қилиб ҳажру фироқин ҳамнафаслар
Ҳавоси бирла ўйнойин ҳаваслар.

Ани деб ҳоли бори ўлтуройин,
Нечук бўлса бу ғам бирла туройин.

Тирик бўлса, тилай келгай қулини,
Тириклай елга бермагай Гулини.

Сингиройин ичимда мушкилимни,
Қиши онгломасун дарди дилимни,

Ўзи бирла чу бу андиша қилди,
Эронлартек таҳаммул пеша қилди.

Эрикса ову қуш бирла овунур,
Туғанмас ғамда куч бирла севунур.

НАВРЎЗНИНГ ҲОЛИ ДАРЕДА

Чу ул тўфон анингдек қўпти ногоҳ,
Йироқ тушти ёвуқ хуршедидин моҳ.

Ғаҳи қаър ичра болиқ бирла дамсоз,
Ғаҳи мавж устида кун бирла анбоз.

Мизожи заъф ўлуб нохуш ҳаводин,
Чиқиб ул раҳми йўқ тилсиз балодин.

Вужудин шаст этиб дарё ҳавоси,
Юрогин қон этиб ҳижрон балоси.

Чиқиб сувдин қироқ юрурда ул шоҳ,
Йироқдин бир олачуқ кўрди ногоҳ.

Олачуқнинг эгаси эрди бир пир,
Ки дарёдин чиқарур эрди тавфир.

Иши балиқчилик эрди ҳамиша.
Тирик боринча билмас ўзга пеша.

Этиб келгач қўноқ кўрди уйинда,
Қўмулуб кун юзи нури бўйинда.

Иликдин ичқиниб балиқни солди,
Тонгирғаб бормоғин тишлади қолди...

Қовурди бир балиқни ўтқа ул пир,
Ки идиндин шаҳаншаҳ топти тағйир.

Димоғи хушланиб келди ўзина,
Кўрунди бир қари киши кўзина.

Шукурлар қилди тенгрига фаровон,
Қи инъом этти лутфиндин янги жон.

БАЛИҚЧИ НАВРҰЗ БИЛА КҰРУШГАНИ

Салом этти қўпуб пири сабукруҳ,
Анингдекким, нажот асҳобина Нўҳ.

Жавобин бергач ўқ шаҳзода Наврўз,
Равон бошлади тақрири дилафрўз.

Такаллумдин этиб турлук шакаррез,
Кўнгул дилдор ҳикоят қилди ангез.

Еш ўғлонтек мутӣ этти қарини,
Эгаллади уйин барқин барини.

Етур ери, тўшаги ер эди пас.
Қунинча балиғ эти ер эди бас.

Қари ҳам бевужуд эрдию муҳтож,
Тўя ош кўрмаган очу яланғоч.

Тунинда бир хароб эски чопони,
Бўйинда чиқмаган бир қилча жони.

Кўруб Наврўз анинг ваъзини нохуш,
Келиб раҳми, бўлуб вақти мушавваш.

НАВРҰЗ БАЛИҚЧИГА ТАДБИР УРГАТГАНИ

Мунгурғаб лутф бирла деди: «Эй пир,
Сенга ўргатойин бир яхши тадбир.

Бориб шаҳр ичра бир маҳрамни кўзла,
Анга бир-бир менинг ҳолимни сўзла.

Магар бу иш била бир иш очилғай,
Умидим борки, тенгри лутф қилғай».

Қари бир ўзга иш фикр этти дарҳол,
Бориб солди улукроқ ерга чангол.

БАЛИҚЧИ НАВРҰЗНИ ҒОЙИБОНА ВАЗИРГА СОТҚАНИ

Ўз ангези учун ул ҳийлалиқ пир,
Вазир олинда мундоқ қилди тақрир:

«Қи бордур бир қулум Юсуф сифатлиқ,
Азиз жонимдин ортуқ, Юсуф отлиқ.

Эрур барча ҳунарларда ягона,
Анинг мислини кўрмайдур замона!»

Вазир андин эшитиб, сўрди дарҳол,
Юборди бир кишини кўргай аҳвол.

Бориб кўрган кишининг сабри қолмай,
Ошуғуб етти, йўлда бир дам урмай.

ВАЗИР НАВРҰЗНИ КҰРУБ МУТАҲАЙИР ҚОЛГАНИ

Нечуккум, васф қилди ул парини,
Вазир сачраб ёвутқоди ерини,

Ҳам ул дам қилди болиқчини хушнуд:
«Бориб Юсуфни келтур!»— деди ул зуд.

Чу келтурдилар ул сарви равонни,
Жаҳоннинг жонидек жону жаҳонни,

Юзунда белгулук Фарри Фаридун,
Жамолиндин қомулур сунъи бечун.

Вазир олинда келгач шоҳзода,
Тавозеъ қилди чун сарви пидеда.

Вазир ул қадни кўргач лол бўлди,
Аёқдин туштию бадҳол бўлди.

Чиқариб маснад узра подшовор,
Ўзи хидматта турди бандатек зор.

Ҳам ул дам келтуруб шоҳона хилъат,
Мураттаб қилди барча зебу зиннат.

Вале фикр этти ул донои ҳушёр,
Ки султон лойиқидур ушбу дилдор.

Керакким хон билан бўлса мусоҳиб,
Менга бу ганжи гавҳар не муносиб?!

ВАЗИР ПОДШОҲНИ ЭВИНДА ИНДАГАНИ

Ҳам ул дам тўй тартибин қилиб рост,
Эвина индади султонни бехост.

Қабул этти анинг дархостин шоҳ,
Келиб тушти саодат бирла ногоҳ.

Гуҳар афшон қилиб дастур ҳушёр,
Тобуқлар ерга еткурди сазовор.

Қурулди мажлису эврулди бода,
Танаъум шеваси келди арода.

Надимлар лутф бирла шеър пардоз,
Суханварлар ҳунардин муъжиза соз.

Неким мутриб деса овоз ичинда,
Муғанний нақш боғлар соз ичинда.

ВАЗИР НАВРҶЗ ҚИССАСИНИ ПОДШОҲГА АЙТҚАНИ

Чу ҳалсиз гарм бўлди суҳбати хос,
Адо қилди вазири соҳиб ихлос:

«Ки эй хонлар хони, султони олам,
Яратқон сояси хоқони аъзам.

Жаҳон боринча зотинг бор бўлсун,
Ҳамиша давлатинг бедор бўлсун.

Уюмга қўнди бир давлат ҳумойн,
Тулуъ этти саодат тўлун ойи.

Очуқ қўйди магар жаннатни ризвон,
Ки келди дунйига ҳури хиромон.

Фасоҳат ичра алфози гуҳаррез,
Латофат ичра алқоби диловез.

Аёқдин бош бўйи хонларга лойиқ.
Ажойиб банда султонларга лойиқ.»

НАВРҶЗНИ ПОДШОҲ КҶРУБ ПИСАНД ЭТГАНИ

Шаҳи олам ҳам ул дам қилди фармон,
Ки келди ул шаҳи сарви хиромон.

Ер ўпти шаҳ қотинда бандалартек,
Адабдин ер боқиб шармандалартек,

Яман султони чун кўрди жамолин,
Басорат бирла билди барча ҳолин,

Юзинда кўрди фарри Кайқубоди
Дедиким: «Чин эрур хонлар нажоди»

Тавозеъ бирла сачради ериндин,
Юқори олди барча беклариндин.

**ЯМАН ПОДШОСИ НАВРЎЗНИНГ ҲОЛИН
СУРҒАНИ**

Чу ҳаддинда адаб нуруни кўрди,
Адаб бирла бурун ҳолини сўрди.

Кўтарди шоҳзода парда аз роз,
Саросар саргузаштин қилди оғоз.

Айитти барча кўнглиндаги рози,
Кечурган қиссанинг дуру дарози.

Ушул мажлисдаги эл-кун баякбор,
Кўтардилар бў сўздин нолайи зор.

Яман султони андоқ бўлди мадҳуш,
Ки қайнаган қозонтек бошлади жўш.

Сироят қилди барча элга бу ғам,
Тешилмаган бағир қолмади ул дам.

ПОДШОҲ НАВРЎЗГА НАСИҲАТ ҚИЛГАНИ

Бу кез султон насиҳат қилди оғоз:
«Ки эй хуш жилвалиқ сарви сарафроз,

Қовушуб ул Гули Фархор бирла,
Кўнангил ул вафолиқ ёр бирла.

Фалакнинг гардишидин емагил ғам,
Жаҳонни хуш кечургил шоду хуррам.

Яратқон қилмагай ранжингни зойеъ!
Назар этгай саодат бирла толеъ!

Яман мажмуъи йўлларнинг бошидур,
Неким иқлимларнинг дилкашидур.

Ери хуррам, ўзидур руҳпарвар.
Суйи жонбахшу тупроғи муаттар.

Кўнгул тоблағудек яйлоқлари бор,
Бағоят нозанин овлоқлари бор.

Учар қуштин тенгиз юзи ёпилур,
Неча қуш солса эл, босун топилур.

Сенга бўйдош беш-олти бандазода,
Тобуқчилар соғинишдин зиёда.

Бари бўлсун тобуғингда камарбанд,
Танаъум бирла бўл машғул якчанд.

Отангдурмен эшит мендин насиҳат,
Ки бу дунйи эрур беш кун ғанимат.

Букуниким, фурсатинг бор хуш кечургил,
Яна тонг бирла неким келса, кўргил.

Вафосиздур бу беинсоф ғаддор,
Қилур ўз шартин ўзга охири кор.

НАВРЎЗ ПОДШОҲДИН УЗР ҚИЛГАНИ

Қўпуб хон олдида ер ўпти Наврўз:
«Ки ой-кун партивитек олам афрўз.

Ғариблар қиблагоҳи хоки пойинг,
Улус султонлари камтар гадоинг.

Бу не лутфу бу не ҳадсиз карамдур,
Чу сиз ғамхўрсиз, ўзга не ғамдур!

Чу лутфингиз бу қулга бўлса ҳамроҳ,
Ажаб йўқтур тилагим топсам, эй шоҳ!

Эрур, э подшоҳ, эртаги одат,
Саодат элидин юқмоқ саодат.

Чу туштум давлатингиз соясинда,
Нетайин, бандалар ҳам поясинда!

Тобуқчитек тобуқда боғлайин бел,
Ки ўргансун тобуқнинг шеवासин эл.

Мен ул менки, қулларнинг камимен,
Не қулким, итларингиз ҳамдамимен.

ЯМАН ПОДШОҲИ НАВРЎЗҒА ТАРБИЯТ ҚИЛГАНИ

Яман султони ҳам таъзим бирла,
Суюрғоди туман таклим бирла.

Айирди навкар, иш туғу нақора,
Вилоят ганжу моли бешумора.

Сақарлат эв, саропарда била тахт,
Анга лойиқ бузургони ариғ рахт.

Ҳукм қилди жамии бекларина,
Неким аркони давлатнинг барина:

Ки қилгайлар анга эъзозу икром,
Сўзиндин чиқмасунлар хосдин ом.

Увулжади дуолар қилди Наврўз,
Аро ерда чу шамъи олам афрўз.

Чу бир ойча Яманда чиргади шод,
Кўнгул боғлаб ул элга солди бунёд.

Ов овлаб, қуш солиб чирғаб ҳамеша,
Кеча-кундуз танаъум қилди пеша.

ЯМАН ПОДШОҲИ НАВРЎЗҒА ЧЕРИК БОШЛАТИБ, АДАНҒА УТРУ ЮБОРГАНИ

Адан хони Яман султони бирла,
Бағоят душман эрди жони бирла.

Чу келди Гул Адан мулкина ногоҳ,
Анинг келганидин кучланди ул шоҳ.

Яман сарҳадина чопқун юборди,
Умоқсиб элга кўп ташвиш берди.

Черикламоқ бўлиб, жибба кўруб ул,
Юруди туттуруб ҳар соридин йўл.

Яман султони тонг қолди бу ишдин,
Бағоят қўрқти ул ангез юрушдин.

Бўшурғониб туман минг сўз бирла,
Кенгашти ўлтуруб Наврўз бирла.

Яроғ ул кўрди Наврўзи жаҳонгир,
Ки хон қилгай черик йиғмоға тадбир.

Ҳам ул соат эв ўғли бирла Наврўз,
Киюрга урди чиқти шоҳи пируз.

Ўзини яхши чирчимлаб юруб тез,
Каминлар боғлади бар аزمи хунрез.

Яманнинг бор эди бир эски сардор,
Басе машҳур, оти Баҳроми хунхор.

Ҳасад элтур эди Наврўздин ул,
Куюб ногаҳ ҳасаднинг сўзидин ул.

НАВРЎЗ ЧЕРИК ИХТИЕРИН БАҲРОМҒА БЕРҒОНИ

Жаҳолатда қилиб ҳабсини изҳор,
Хусумат бошлади хунрезу хунхор:

«Ки сен кимсан? Бор ўлтур, ўз ишинг қил,
Агар жўжин эсанг, жўжинлигинг бил.

Сенга тегмас, ки менгирсанг Яманни,
Черик тортиб, тамаъ қилсанг Аданни.

Бу икки мамлакат бирдур азалда,
Мунингдеклар тушар ҳар неча йўлда».

Тавозеъ бирла узрин қилди Наврўз,
«Қим эй соҳибқирони олам афрўз,

Фузул теб сарзаниш қилма бу қулни,
Яратқон тенгри йўқ қилсун фузулни.

Муно элқун, тилар бўлсанг ўзунг бил,
Емон яхшиниким, қилсанг ўзунг қил.

Қўя бердук сенга санжиш яроғин,
Не санжиш, балки барчи иш яроғин!»

Не билсун Гул юрушин телба Баҳром,
Юуди ҳар нечукким, бўлса ноком.

ГУЛ ҚОРОВУЛҒА (БОРНБ) ЯМАН ЧЕРИГИНИ ЧЕНАГАНИ

Қоровулға келиб эрди Гул ўзи,
Ҳаминки бу черикка тушди кўзи.

Ченаб топтики, сардори забундур
Ҳеч иш билмас яроғсиз (бефундур)

Кўруб, англаб, билиб ёнди ҳам ул дам,
Ясади ўз черикин шоду хуррам.

Тонг отқачким, замона бўлди хуррам,
Аритилди фалак кўзгусидин занг.

Туман ўлтурдую бўлди ҳаво соф,
Черик тутди жаҳонни Қоф то Қоф.

Хуруш этти киюрга кўкради кўс,
Уруб чавгон дуҳлнинг юзини бўс.

Нафиру, бурғуву туқу нақора,
Диловарлар юрагин қилди пора.

Баҳодирлар уни, отлар хуруши
Садафтек кар. қилиб Миррих гўши.

БАҲРОМ ГҮЛ ЯСОЛИН КҮРИБ ОЛДОРҒАНИ

Ки ногаҳ, бу ясолин кўрди Баҳром,
Қила билмади елгунни¹ саранжом.

Қомчилаб, елгун отландурса бўлмас,
Кейин торта жилов ёндурса бўлмас.

Юрак ичқиндию кўнгли ториқти.
Ўз ичкиси била илгару чиқти.

НАВРҮЗ АЧИҒЛАНИБ ЧЕРИКНИ ТЎҚТАТҚАНИ

Бу кез Наврўз ғайратдин уруб жўш.
Ачиғланган била бўлди зирехпўш.

Черик олин тўсубон тутти йўлни,
Қаровул турғузуб, тўқтатти ғулни.

Жилов қўйдию учдин унга борди,
Аёқдин бош туруб, тупроқ қўпорди.

Мавжлар турғузуб беркитти қамбил,
Қаро тоқдек ясаб турди муқобил.

БАҲРОМ ҲТОНИБ МАЙДОНҒА КИРИБ МУБОРИЗ ТИЛАГАНИ

Кедин боқти эса Баҳроми хунрез,
Хижил қолдию қилди ўзга ангез.

Юруб майдон ичинда қилди жавлон,
Ғанимлар тиладию марди майдон.

Аданлиқдин киши тебрамади ҳеч,
Нечаким турди майдон устида кеч.

Гули Фархор ачиқланди бўлуб тунд:
«Ки нечун бўлди мундоқ тиғингиз кунд?

Бир эр йўқму бориб берса жавобин,
Урундурса, узуб умри танобин!»

Адан беклари титрарлар саросар,
«Қим эрмасбиз анинг бирла баробар.

Будур ул номвар Баҳроми хунхор,
Ки йўқтур ер юзинда мунча сардор.

Тўпинганда минг отлиқ ўтру турмас,
Ачиғланса тумандин юз чевурмас!»

Айитти Гул: «Қўйунг бу ҳарза сўзни,
Забун этмак недур ёғига ўзни.

Муни туттимки худ бир аждаҳодур.
Бизингтек одами эрмас, балодур.

Недур эй беҳамиятлар, бу ҳайрат!
Эр ўғлига керактур бўлса ғайрат!»

¹ Елгун — элгун шаклида ҳам учрайди. Эл кун — улус, халқ, елгун эса, улов маъносига бўлса керак.

**ГУЛ АЧИГЛАНИБ БАҲРОМҒА УТРУ
ТЕПИНГАНИ**

Ачиқдин урди Гул қамчи отина,
Таваккул қилди тенгри ҳазратина.

Тарид эткач қуюнтек ҳамла қилди,
Булутдек гўкради, ўттек чақилди.

Изангу қамчилаб дафъ қилди Баҳром,
Айиттиким: «Сен эй сардори айём,

Аданлиқларға ўхшамас юрушинг,
Эрур туркона отқа ўлтурушинг.

Ўзунга раҳм қил, қонингни тўкма,
Таниндин куч била жонингни сўкма.

Отингдин туш, отим туёғини ўп!
Ўзунгни бил, фузуллуқ қилмағил кўп!»

Айитти Гулким: «Эй жоҳил, тек ўлтур!
Иликда ирдаминг бор эрса, келтур!

Бу майдонда ҳунар кўргуз эр эрсанг,
Узалур сўз, агар муҳмал дер эрсанг!»

БАҲРОМ ГУЛГА ҚИЛИЧ ТЕГУРГАНИ

Бу кез Баҳром ачиқдин чекти бир тиг,
Епиб қалқонни кирди моҳ дар мер.

Анингтек чопти қалқонни ҳамойил.
Ки Гул от орқасиндин бўлди мойил.

Саросар бўлди қалқон икки пора,
Дувулғодин тоғи бўлди гузора.

Утурушда Гули Фархор ҳам нез,
Ҳамойилдин чиқарди теги хунрез.

Анингдек чолди ғайраттин белина,
Ки Миррих офарин қилди алина.

Бўлунди ўртадин Баҳромни хунхор,
Оти соғрисидин тушти нугунсор.

Чу бўлди туғмагонтек бир замонда,
Ғиреву зилзила тушти жаҳонда.

Умоқ бирла Гули Фархор чун бод:
«Мубориз юборинг!» теб қилди фарёд.

**НАВРҶЗ БИЛА ГУЛ МАЙДОНДОРЛИҚ ҚИЛИБ
ТАНИШҚАНИ**

Яманлиқлар ул ишдин қолдилар лол,
Отин қамчилади Наврўз дарҳол.

Тарид эткач била кўргузди жавлон,
Тебинди «ҳув» этиб чун шери ғаррон.

Таниди Гул дилоромин униндин,
Ўзини ташлади от устининдин.

Бу ҳолатни кўруб Наврўз Навшод
Отиндин сачраб андоқ қилди фарёд.

Ки қолди барча эл ҳайрат ичинда,
Ки не бўлди бу бир соат ичинда.

Наврӯз билан Гул майдондорлик қилиб танишгани,

Чопиштилар келиб тўшлуқ тўшиндин,
Улус фориг бўлуб санжиш ишиндин.

Кўрарлар тупроқ узра зори афкор,
Етурлар беҳабар икки вафодор.

Гулоб афшон чу бўлди юзларина,
Парилар келди ногаҳ ўзларина.

Гаҳе Наврӯз Гул иди била маст,
Даме Гул бўлди Наврӯз олида маст.

Қучоқлашғач ул икки саври озод,
Мубораклик била отландилар шод.

Уруш, санжиш кўтарилди ародин,
Хусумат кетти икки полшодин.

Бу ҳўшлуқтин бирикти икки иқлим,
Ародин қўпти хавфу қолмади бийм.

ЯМАН ПОДШОҲИ АДАН ПОДШОҲИ БИЛАН
ЯРАШҚАНИ

Яман хони [Рафеи] фаррух ахтар,
Адав хони [Бадеи] ҳўб манзар.

Кўруштилар сафо бирла, ҳам ул дам,
Ярошиб тўйладилар шоду хуррам.

Тикилди икки ёндин боргаҳлар,
Мувофиқ бўлди икки подшаҳлар.

Кечиб ҳижрон кечаси, ўтти зулмат,
Ёруди субҳи васлу кешти ғурбат.

Саодат юзланиб, накбат туганди,
Етилди давлату меҳнат туганди.

Жафосиндин фалак бўлди пушаймон,
Фарах келдию ғам бўлди паришон.

Бу хуш кунларки тенгри берди мақсуд,
Тилагандек тилаклар бўлди мавжуд.

Шараф буржинда эрди кун ҳамалда,
Қоварған барча кўк-ёшлар амалда.

Жаҳон хуррам бўлуб хулди баринтек,
Сузулуб чашмалар мойи майинтек.

Ҳаво Исо дамитек руҳгарвар,
Қилиб оламини жаннаттек муаттар.

Чаманда булбулу қумри ғазалхон,
Тузуб дуррож, кеклик турлук элҳон.

Етиб ҳаж мавсуми ногаҳ бу кунлар
Юз уруб Қаъбаға олам саросар.

**НАВРҶЗ БИЛА ГУЛ АДАН ПОДШОҲИ ВА ЯМАН
ХОНИ БИЛА КАЪБАҒА БОРҒАНИ**

Гулу Наврўз чун топти муродин,
Қўруб ул подшоҳларнинг касодин.

Қилиб ҳаж ниятин тонгдилар ихром,
Сафар қилдилар ул икки дилором.

Яман хони Адан султони бирла,
Севиб эрди аларни жони бирла.

Булар бирла алар ҳам ҳажга келди,
Саодат аҳли бир ерга йиғилди.

ПОДШОҲ МУШКИН ҲОЛИ ГУЛ ФИРОҚИНДА

Ўшул кунким, Гулу Наврўзи Навшод,
Иковлон қочтилар Чин йўлидан шод.

Хабар келди эса Мушкини Фарқор,
Билиб кайфиятини охири қор.

Қоровуллар қўюб қочгон йўлина,
Юборди элчилар Навшод элина.

Эшитти эрса Фаррух бу хабарни,
Бўйиндин ташлади тожу камарни.

Сочин бир-бир титиб, тўнин қилиб чок,
Бошина сочни бу андишадин хок.

Жаҳонда путратиб сайёҳларни,
Тенгизларга [солиб] маллоҳларни.

Сўротиб ер юзинда Қоф то Қоф,
Машаққат бирла издаб дунийни соф.

Не бу топти хабарни шоҳи Мушкин,
Тўнкулди оқибат ул икки мискин.

Кесиб жондин умид икки шаҳаншоҳ,
Бу йил келдилар эрди ҳажга ногоҳ.

Яна Наврўзнинг навкарлари ҳам,
Кунича еб Гулу Наврўз учун ғам.

Кезиб сайёҳлартек элдин элга,
Тонғиб ҳиммат қурин мардона белга,

Кезиб пайваста баҳру бар ичинда,
Юруб мажуъи кўҳу дар ичинда.

Келурлар эрди мундоқ ҳажға ҳар йил,
Қилиб ҳаж, тарқашурлар эрди бедил.

Қазодин бу йил ул бечоралар ҳам,
Магар ҳаж азмина келдилар ул дам.

Гулу Наврӯз шоду хурраму хуш
Етиштилар ҳарамға бегаму ғаш.

ГУЛ ВА НАВРҶЗ ТАВОФДА ОТАЛАРИНИ ТАНИҒАНИ

Тавоф ичра ул икки сарви озод,
Севунгандин уруб такбиру фарёд,

Қўрарларким, малаксийрат икки пир,
Аюрлар оҳу нолиш бирла такбир.

Бири айтуркий: «Эй ҳайи тавоно,
Эрурсан барча аҳволимга доно.

Хазондин асрағил ул тоза Гулни,
Карам бирла анга еткур бу қулни».

Бири айтурким: «Эй донандан роз,
Сенга равшандурур анжому оғоз.

Чу сен солдинг мени Наврӯздин дур,
Ани менга, мени анга қовуштур!»

Кўруб Наврӯзу Гул бу дарди дилни,
Юруттилар ўғон шукрина тилни.

Отоларин таниб ул икки ғамхор,
Севингандин баса йиғладилар зор.

ГУЛНИ НАВРҶЗГА ҚОВУШТУРҒАНЛАРИ

Қовуштириб ул икки меҳрибонни,
Муқорин қилдилар тан бирла жонни.

Оч арслон куч била жайронни илди,
Сабо гул ғунчасин ел бирла тилди.

Кўруб турғунча санъат бирла ҳаккок,
Иликлагач гуҳарни тешти бебок.

Кумуш инжу қилиб гул япроғин реш,
Асал устинда ари чайқади неш.

Чу сиймин ҳуққанинг оғзи очилди,
Тўкулди, лаълу инжулар сочилди.

Балиқ бўғзидин оқти дурри маржон,
Садаф қурсоғидин сачради [ҳар ён],

Тонг отқунча аёқ тутмоқ, бош урмоқ,
Юзук ўйнамоқу бармоқ ёшурмоқ.

Бири бир сар териб шафтолуи тар,
Бири дам-дам сўруб мастона шаккар.

Бири минг шевалар бирла қилиб ноз,
Бириси ҳам бўлиб ул дамға дамсос.

Ишонишмай бири бирнинг висолин,
Туш эрмиш теб, соғиниб итгисолин

Оғизлари шакар бирла шакарбош,
Севингандин сочар наргислари ёш.

Қилиб кечган фироқ айёмини ёд,
Тоғи ортуқ бўлур ул васлдин шод.

Чу жон бериб топар гавҳарни ғаввос,
Азиз жонидин ортуқроқ тутар хос.

Ҳаминки урди дам субҳи саодат,
Қўпуб қилдилар оҳанги ибодат.

ТУРТ ПОДШОҲ ГУЛ ВА НАВРҶЗ (ҲАҚИДА) БАҲС ҚИЛГАНИ

Қўйиб ҳар қофила ўз мулкина юз,
Ду аспа илгару тушти қуловуз.

Бадий айтур: «Гули раъно манингдур,
Адан йўқким, азиз жоним анингдур».

Рафеъ айтурким: «Мен Наврўзинингмен,
Бу зебо моҳи меҳр афрўзинингмен.

Менга онсиз тан ичра жон керакмас,
Бу тожу тахту ул айвон керакмас».

Айтти шоҳи Мушкин: «Эй салотин,
Кечинг бу ҳосили йўқ можародин!

На мен Гулсиз, на Гул Наврўзсиз хуш,
Ки йўқтур жоми жон афрузсиз хуш.

ПОДШОҲ ФАРРУХ САЛОҲ АНДИША ҚИЛИБ СЎЗЛАГАНИ

Деди Фарруҳки: «Бир тадбир этоли,
Таассуб тўнини тағйир этоли.

Эшитур бўлсангизлар бир сўзум бор,
Эшитиб бўлсангиз сўзга харидор.

Тинголи иттифоқ устида элни,
Қилоли ўртада тағйин бир элни.

Ҳамон хушдур, ки жон ўртада бўлса,
Неким аъзо ичинда борса келса.

Эрур Навшод ёз фасли баче хуш,
Ҳавоси хурраму авлоғи дилкаш.

Яна ёй мавсумида мулки Фархор,
Эрур филжумла жаннатдин намудор.

Яман мулки қачонки бўлса ёбиз,
Бўлур Аърафтек дунйида тенгсиз.

Етилур бас латиф анвойи неъмат,
Келиб қилса бўлур турлук маишат.

Адан худ қиш куни ишрат еридур,
Эрам янглиғ парилар кишваридур.

Қиш ўртасинда саҳроси чамантек,
Жаҳонда бўлмағай хушлуқ Адантек.

Мухолифлиқ агар қўпса ародин,
Қутулурсиз туганмас можародин».

**ТҮРТ ПОДШОҲ БИР-БИРИДИН ВИДО
ҚИЛИБ АЙРИЛИШҚАНИ**

Кенгашлар барча бу сўзга тўнкулди,
Улус беҳуда захматдин қутулди.

Сафар қилди яманлиқлар Яманға,
Юзин қўйди аданлиқлар Аданға.

Гулу Наврўзу Мушкин бирла Фаррух,
Мадина хитгасина қўйдилар юз.

Борибон Мустафонинг ҳазратина,
Абир афшон қилибон турбатина.

**ГУЛ ВА НАВРҮЗ НАВШОД МУЛКИНА
БОРҒАНИ**

Қилиб ҳажжу зиёрат расмини туз,
Кўчуб Навшод элига қўйдилар юз.

Туруб, тўйлаб ул элда бир-икки ой,
Кетурдилар тараб шартини бир жой.

Неча вайроналар ичра қилиб сайр,
Жамни мустаҳиқларға қилиб хайр.

Саодат бирла ёй фасли етилди,
Париларға азимат вақти бўлди.

Гулу Наврўз Мушкин шоҳ бирла,
Кўчуб юзландилар дилхоҳ бирла.

Неким Навшоддин то мулки Фархор,
Қилиб эрдилар оройиш чу бозор.

Бўлубон йўл қито Булбул ғазалхон,
Тузуб Зуҳра анинг савтина алҳон.

Қамуқ меҳнат қўпуб, хушлуқ бўлуб юз,
Фалак ёри қилиб, ишлар бўлуб туз.

Жаҳонда кимниким кўрсанг тарабсоз,
Улус хушвақту олам айш пардоз.

Ети иқлимда санжишу уруш йўқ,
Қунинча чирғалангдин ўзга иш йўқ

Қилиб Наврўз Гул олинда жавлон,
Кезиб бу тўрт иқлим ичра яксон.

Қадаҳгардон қелибон соқни умр,
Кечурдилар мунингдек боқни умр.

Фалак даври, замона иқтисоси,
Бу айшу бу тамошалар ароси,

Қадар қилди қазонинг ханжарин тез,
Ҳамон одат била бошлади хунрез.

Ародин кўч кўтурди тўрт султон,
Саросар рубъи маскун бўлди яксон.

НАВРҮЗНИНГ ПОДШОЛИҒИНИНГ СИФАТИ

Барининг ўрнига Наврўз бўлди.
Муроди бахтина фируз бўлди.

Ажаб мушфиқ мураббидур муҳаббат
Ким эр ўғлин қилур мағрури давлат.

Маалқиса чу Наврӯзи жаҳонгир,
Жаҳонни азм бирла қилди тасхир,

Жаҳонда қўйди яхши расму ойин,
Тузатди дунйини сар то ба пойин,

Очибон қиравондин бохтарға,
Юрутти ёрлиғини баҳру барға.

Гаҳе хоқони Чин берди хирожин
Гаҳе хоқон Хўтан топшурди божин.

Тузуб ўзбек шилонининг қўйини,
Супуриб юз била Қайсар уйини,

Фарангу Рум этиб кийган тўнин рост,
Тушуруб Рай ўзи молини бехост.

Чу эрди бу саодатқа сазовор,
Тилаб топти муродин охири кор.

Бу давлат бирла чу шойиста эрди,
Яратқон давлатин шойиста берди.

Нечаким, кўрса дарду жавру меҳнат,
Қачон зойъе бўлур арбоби давлат.

Неча кун гар фалак қилмаса ёри,
Муродини берур парвардигори.

ПОДШОҲ МАДҲИ БИЛА КИТОБ ХОТИМАСИ

Нечукким топти мақсудини Наврӯз,
Анингтеқ бўлсун ушбу шоҳи фируз.

Нечукким, ул муродидин еди бар,
Анингтеқ бар есун султон Скандар

Нечукким топти ул хонлар ерини,
Бу ҳам топсун салотин кишварини.

Жаҳон боринча доим шод бўлсун,
Ғаму андишадин озод бўлсун.

Анингтеқ ерга қўйсун давлати юз,
Қи топсун жумлаи мақсудини туз.

Улус бўлсун анингки ҳукмидин соф,
Қи фармонини тутсун Қоф то Қоф.

Яшасун Нуҳ пайғамбар ёшини,
Қилиб маснад Масиҳо мафрашини.

Тилоклори тилогонига лойиқ,
Тилок бергучи келтурсун мувофиқ.

Ҳамиша бахту давлат бирла, яъни
Муборак бўлсун ушбу фикру маъни.

Ушул кунким, савод эттим бу тақдир,
Хаёлим нақш боғладики таҳдир;

Қўнгул кунжинда неча бор эди ганж,
Қи қилғай эрди йиллар сарфи беранж.

Не маъниға муқаррар сўзга фикре,
Не маънидин, не сўздин ўзга фикре,

Бўлуб мағрур ўз ганжинасина,
Не муҳтож ўзгалар ганжинасина.

Вале чун ҳукм ул шоҳи жаҳондин,
Ки қилгин таржимон ул таржимондин.

Ба турки расми бирла бетакаллуф,
Зарурат мунчалиқ қилдим тасарруф.

Таваққуъ улдур асҳоби ҳунардин,
Ки чун файз олсалар бу мухтасардин.

Соғинғайлар муҳиби бенавони,
Дуо бирла севиндурғайлар они,

Яна дархостим бор яхшилардин,
Мўғул савтини билган бахшилардин,

Гар алфозимни тағйир этмағайлар,
Тасарруф бирла бир-бир этмағайлар.

Тарих секкиз юз ўн тўрт эрди ҳижрат,
Ки нақш эттим бу манзури муҳаббат.

Ўқуғанга битиганга илоҳи,
Муборак қил бу ганжи подшоҳи.

А

- Абир* — хушбўй нарса, анбар.
Абобил — қалдирғоч, узунқанот.
Адимул мисл — мисли йўқ, тенгсиз.
Адно — паст, пастроқ, тубанроқ.
Айиғим — ёзиғим, пешонада ёзилгани, гуноҳим.
Ал—қўл.
Анбоз — шерик, дўст.
Ано — машаққат, кулфат.
Аносир — унсурлар, элементлар. Қадимги тушунчага кўра, дунё тўрт унсур (элемент)дан: ер, шамол, сув, ўтдан иборат бўлган эмиш.
Аридур — юқоридур, покдир.
Ариғ, *ариғ* — покиза, соф.
Асру, *усру* — жуда кўп, ортиқ, ўта.
Афрўз — ёритувчи, қизитувчи.
Афсар — тож,

Б

- Бадихо* — тўсатдан, бирдан айтилган сўз, шеър.
Бадруд — видолашиш, яхши сўзлар билан хаирлашиш.
Бажимламоқ — парчинламоқ, яъни, махсус ёпинтириқ билан безамоқ.
Бажуз — ўзга, бошқа.
Бар — ҳосил, мева, баҳра,
Барқ — ўтов, чайла.
Басорат — ўткир кўзлилиқ, донолик.
Белингламоқ—тебранмоқ.

Бемул—кайфсиз, ҳорғин.

Бечун—ўхшашсиз.

Бийм—қўрқув, хавф.

Бикул—бир йўла.

Бодбон—елкан, кема чодир.

Бозгуна—қарши, тескари, бахтсиз.

Буроқ (бироқ)—хачир.

Бушурғонмоқ—ғазабланмоқ, аччиғланмоқ, хафа бўлмоқ.

Бўлжамоқ—белгиламоқ, тайинламоқ.

Бўлунлуқ—қул, асир.

В

Ваззуҳо—тонг отиш.

Валлайл—кеча.

Вирд—тарк қилмай, доим бажариб туриладиган вазифа, дуо.

Вубол—увол.

Г

Гулбонг—баланд овоз, булбулнинг овози.

Гухаррез—гавҳар сочувчи, қимматли сўзлар сўзловчи.

Гўй—чавгонбозлик ўйинида ёғочдан ясалган тўп, копток.

Гўшвора—исирға, зирак.

Д

Дайёр—турувчи, яшовчи, уй эгаси.

Дами сард—совуқ нафас.

Дарж—киритиш, қайд қилиш: ёзилган хат.

Дархост—1) чатишган, чирмашган; 2) тартибсиз.

Дастбурд—тўсатдан ҳужум қилиш, куч ва қувват кўрсатиш.

Дастовез—1) восита; 2) совға, ҳадя.

Дафина—йиғилган хазина, бойлик.

Довар—ҳоким, подшоҳ.

Дол—1) араб алифбесида «д»—ҳарфининг номи; 2) мажозан: эгилган, букки.

Дурри ятим—йирик дур, қиммат баҳо дур.

Дуррож—тустовуқ жинсидаги бир хил қуш.

Духул—ноғора.

224

Елгун—чопқир от.

Елтан—чопқир, ҳинги елтан—чопқир, учар от.

Ё

Ёвумоқ—яқин келмоқ, етиштирмоқ.

Ёзи—дашт, чўл.

Ж

Жав—арпа.

Жавҳар—қиммат баҳо тош.

Жўна—гавҳар.

Жўжин—меҳмон.

З

Занбур—арн, болари.

Зарофат—гўзаллик, нозиклик, нозик фаҳмлиқ, хушёрлик.

Зарқ—алдов, ҳийла, мунофиқлик.

Зилл—кўланка, соя.

Зулмина—эҳсонлар эгаси, эҳсонлик.

И

Игрим—гирдоб, сувнинг айланиб оқиши.

Иллийн—жаннатнинг энг юқори ўрни.

Издамоқ—изламоқ.

Имлоҳ—тўла ифодаловчи, тўлдирувчи.

Инфиол—хижолат, уялиш, бирор нарсадан асабланиш.

Ирн—лаб, дудоқ.

Итикламоқ—тезламоқ.

Иттисол—етишмоқ, бирлашмоқ.

Ичқинмоқ—отилиб чиқиб кетмоқ, кўтарилмоқ.

Иқтизо—талаб, истак, эҳтиёж.

Иҳром—1) зиёрат олдиан баданга ўраб олинандиган бир хил мато; 2) тайёрлик кўрмоқ.

Й

Йировлар—ашулачилар.

15 Лутфий

225

К

- Кайбур* — ёй ўқларидан бирининг номи.
Кайвон — борлиқ, мавжудлик, дунё.
Калим — ҳамсуҳбат, ҳамгап.
Калин — 1) пана жой, пистирма; 2) кичик, арзитайди-
ган, тубан даражадаги.
Кената — бирдан, тасодифан, қайтадан, яна.
Кетармак — артмак, кетқизмак.
Кижормоқ — 1) кийгизмак; 2) келтирмак.
Қўзолдурдук — чиммат, юзга тутадиган парда.
Қўлук — улов.
Қўнанмоқ — фароғатда, мамнуниятда яшамоқ.
Қўс — катта ноғора.

Л

- Ложарам* — чорасиз, ноилож.
Ломи — ялтирайдиган, порлоқ нур берувчи.
Лояқил — тентак, ақли бошида бўлмаган, беҳад маст.

М

- Мавзун* — ўлчанган, қоматга яраша бичилган, тузилиши
келишган, чиройли.
Марсуф — сифатланган, мақталган.
Мавқуф — тўхтатмоқ, тўхтатиб қўймоқ.
Мадҳуш — ҳушсиз.
Малиҳ — 1) гўзал, чиройли; 2) ширин, мазали.
Манол — дунё, бойлик.
Маншур — ёрлиқ, фармон.
Масру — тутқаноқ дардига мубтало бўлган.
Мафраш — ерга тўшаладиган гилам, умуман полос.
Маҳз — 1) холис, соф, тоза, 2) фақат, фақатгина, ёлғиз.
Маҳмил — сафарга чиқишда уловга ортिलाдиган юк.
Меғ — қора булут.
Менгзатмоқ — ўхшатмоқ.
Менгирмоқ — бўйин эгдирмоқ.
Минқор — тумшүқ, қушнинг тумшүғи.
Мисбоҳ — чироғ, машғал.
Мисоҳ — аҳл.
Мифтоҳ — калит.
Мойи маин — тоза сув.

- Молокалом* — сўзсиз, қайтарилмайдиган.
Моҳазар — тайёр турган, ҳозир бўлган.
Муайид — қувватловчи, мадад берувчи.
Муважжаҳ — маъқул, ёқимли, яхши.
Муволим — майин, нафис.
Мудҳал — киритилган.
Музаййин — зийнатланган, безанган.
Музод — қарши, қарама-қарши.
Мукаррар — қайта-қайта, такрор.
Мунаққис — ғам, ғусса, кайфни бузмоқ, табиатни хира
қилмоқ.
Мунгирғамоқ — мунгли овоз чиқармоқ.
Мунтаҳо — бирор нарсанинг чеки, сўнг, ниҳоя.
Мурассаъ — қиммат баҳо тошлар билан безалган, қим-
матли тошлар қадалган.
Мураттаб — тартиб берилган, тузилган.
Муосир — асрдош, замондош.
Мусаввар — суратланган, тасвирланган.
Мусалсал — бир-бирига занжирга ўхшаб уланган, зан-
жир шаклидаги.
Муסיқор — бир хил музика асбоби.
Мустами — тингловчи, эшитувчи.
Муфлис — ҳеч нарсасиз, қашшоқ.
Муштари — 1) Юпитер планетаси; 2) харидор.
Муқассир — камчиликли, нуқсонли.
Муқорин — яқин турган, ёнма-ён турган, улашган.
Муаллид — безовчи, нақшловчи.

Н

- Навҳа* — товуш чиқариб йиғлаш, нола-фарёд этиш.
Нажи — мақтов, сифат.
Нажод — насл, келиб чиқиш.
Накбат — толеъсизлик.
Нанг — ор-номус.
Нафир — карнай.
Нигин — кўз ўрнига муҳр ўйилган узук, шоҳлик узуги.
Норост — нотўғри, эгри.
Низор — озғин.
Нофаржом — яхши тугамаган, натижасиз.
Нуфуз — асар қилиш, таъсир.
Нуқл — май ичганда ейиладиган ширинлик.
Нухфта — яширин, махфий.

О

Ойин — расм, одат, тарз.
Ормоқ — ҳоримоқ, чарчамақ.
Оси-жофи — ожиз ва жафокаш.
Осиф — фойда, нафъ.
Отоқлик — аталиш, номланиш.

П

Падидор — пайдо бўлиш, кўзга кўриниш.
Пажмурда — сўлғин, ғамгин.
Пайк — хабарчи, элчи.
Пом — ранг.
Пуртоб — кўп ўралган.
Пурфан — 1) кўп ҳунарли, билимдон; 2) ҳийлакор, найрангбоз.
Путратиб — тарқатиб.

Р

Раг — томир, қон томири.
Раҳбон — йўл бошловчи.
Рожи — қайтувчи.
Ройиҳа — ҳид, ис.
Рубъи маскун — эски тушунчага кўра, ер юзининг одамлар яшайдиган қисми, қуруқлик қисми.
Руст — маҳкам, бекик.
Руҳпарвар — ёқимли, руҳлантирувчи.

С

Сабуҳи—саҳарда май ичувчилар.
Саҳв—ёмонлик, тубанлик, хато.
Сангпора—тош парчаси.
Саъй—тиришиш, ҳаракат.
Салоҳандиш—яхши фикрли, тўғри ўйловчи.
Сумансаид — яхши, хушҳид.
Самин—қиммат баҳо.
Сарандоз—боши қуйи эгилган, энкайган.
Сарафканда—уятда қолган, боши эгилган, бўйсунган.
Сарзаниш—таъна, юзга солиш.

Сарир—1) тахт; 2) гижирлаш, шилдираш, чирқира.ч.
Сародиқ—парда.
Сафир—най овози, ёқимли майин овоз.
Сақирлот—жундан ишланган кийимлик.
Саҳф—гумбаз, осмон.
Саҳбо—қизил май.
Саҳл—осон, енгил, арзимас.
Саҳм—1) ўқ; 2) ҳисса, бўлак.
Севдар—подшо ёки бошқа нуфузли кишилар ёнида бирга юривчи кишилар.
Синаи рещ—яраланган, жароҳатланган кўкрак.
Сироят—таъсир.
Сужуд—сажда, ерга бош қўйиш.
Сўз—куймоқ, ёнмоқ.
Сусмор — эчкиэмар.
Суюрмамоқ—ярлақамоқ.

Т

Таважжуҳ — юзланиш, юзни бир кишига ёки бир томонга қаратиш.
Таваққуъ — бирор ишнинг воқе бўлишини кутиш, умид билан қараш.
Тавсир— фойда.
Тавжил — ошиқиш, шошилиш.
Тайр — қуш.
Талбис—макр, найранг, ёлғон.
Тамаллуқ—1) ялиниш, ёлворниш; 2) сохта таъзим.
Таматтуъ — баҳрланиш, фойдаланиш.
Тараҳҳум — раҳм қилиш, ғамхўрлик.
Тарид — 1) хитоб, наъра; 2) қаттиқ ҳужум.
Тасхир—1) забт этиш, қўлга олиш; 2) илинтириш, ром қилиш.
Тафарруж — сайр-томоша, кўнгил очиш.
Тафавул—1) тахминлаш, фол очиш; 2) яхшиликка йўйиш.
Тахайюл — хаёлга келтириш, хаёл қилиш.
Таҳийёт—1) салом, мақташ; 2) ҳаёт бахш этиш.
Тобуқ, табуғ — ҳузур, олд, кизмат.
Тоиф — айланиш бирор нарсанинг атрофида айланиш.
Томот — беҳуда, таги-туғи йўқ гаплар.
Тонгламоқ — тингламоқ, уқмоқ.

Тонгирғамоқ — ажабланмоқ.
Торгитмоқ, тогитмоқ — таркатмоқ, сочиб юбормоқ.
Ториқмоқ — зерикмоқ, сиқилмоқ.
Туз — 1) тўғри, рост, келишган; 2) текис ер, дала.
Тулуғ — чиқиш, кўриниш, балқиш.
Тунг — халта.
Тунинда — танида.
Турбат — қабр.
Турк — мажозан: шўх, ўйноқи, севгили.
Турилмоқ — бурушмоқ, туриб эскириб қолмоқ.
Тўнгулмоқ — ожизланмоқ, бетоқатланмоқ.
Тўра — қоида, интизом, қонун, низом.
Тўсқу — тўсиқ, парда.

У

Уброғ — қийқим, парча.
Увулжамоқ — таъзим қилмоқ, қучоқлашиб кўришмоқ.
Улви — юсакликдаги; осмонга тегишли.
Умоқ — 1) уруғ, қабила; 2) куч, жасорат кўрсатмоқ.
Ўнноб — анор, мажозан; маҳбуб лаби қизиллигига ишора.
Усрук — маст.
Ўфтанмоқ — хижолат тортмоқ.
Ўюмоқ — ухламоқ.

Ў

Ўтанмоқ — хижолат тортмоқ, уялмоқ.

Ф

Фанг — ҳийла, найранг.
Фар — порлоқлик, шукуҳ.
Фархунда — қутлуғ, саодатли, бахтли.
Фарш — 1) тўшаш, ётқизиш; 2) тўшама, тўшалган, ётқизилган нарса.
Фасоҳат — сўзининг очиқ, равшан, ёқимли, қоидага мувофиқ бўлиши, услубнинг чиройлилиги.
Фаттон — фитнес қилувчи, мафтун этувчи, ўзига тортувчи.
Филфил — дори-дармон.
Фом — ранг.
Фузул — ортиқча ва кераксиз, ҳар нарсага аралашувчи.

Х

Хабис — ёмон, ярамас, ифлос.
Хад — юз олмаси, чеҳра.
Хахро — яшил, кўкимтир, сабз.
Хайл — гуруҳ, тўп, от-улов тўдаси.
Хайма — чодир.
Хатм — 1) тамом, охир; 2) муҳр босиш.
Хилғат — ҳашаматли кийим, сарпо.
Хинг — бўз от.
Хиргоҳ — чодир, моҳи хиргойи — парда ичидаги ой (гўзал). Етти хиргоҳ — эски тушунчага кўра, етти қават осмон.
Хитта — мамлакат, ўлка, ер юзи.
Хосу ом — айрим табақалар ва омма.
Худоро — 1) ўзини безовчи, кўркам кўрсатувчи; 2) мағрур, шуҳратпараст.
Хулди барин — диний тушунчага кўра, тўққиз жаннатнинг бири.
Хуфта — ўйқу,

Ч

Чавгон — «Гўй — чавгон» ўйинида от устида туриб гўй (тўп)ни тутиб олиндиған, учи эгри узун таёқ.
Чеврулмоқ — айланмоқ.
Ченамоқ — синчиклаб кўрмоқ.
Черик — қўшин, аскар.
Черка — андиша.
Чирчимлаб — сарништа қилиб, юришга тайёрланиб.
Чирғаланг — 1) мамнуниятда яшамоқ, ов ва бошқа хил кўнгил очар машғулотлар билан банд бўлмоқ; 2) Ҳиротдаги сайргоҳлардан бири.
Чуст — тез, қаққон.
Чўлуган — чўллаган, чанқаган.
Чўрмамоқ — ўрамоқ.

Ш

Шарь — камчилик гуноҳ.
Шарҳ — изоҳ, кенгроқ тушунтириш.
Шаст — камон ўқи, қармоқ.
Шафез — воситачи, ҳимоячи.

Шилон—умумий зиёфат, умумий овқат.
Шиговул—хон саройидаги ишларни бажарувчи, дастур-хончи.
Шуъбада—ўйин, найранг,
Шукуфта—очилган.

Э

Эв—уй.
Эврулмоқ—айланмоқ, ўргилмоқ.
Эъжоз—муъжиза.
Эълон—маълум қилмоқ.
Эрон—эрлар, мардлар.
Эрикмоқ—зерикмоқ.
Эсурмоқ—маст бўлмоқ, ўздан кетмоқ.

Ю

Юдомақ—1) толиш, ўта ҳолсизланиш; 2) ночорликда қолиш.
Юкунмоқ—ҳурмат юзасидан эгилмоқ, тиз чўкмоқ.

Я

Ялдо—энг узун ва қоронғи қиш туни.
Яноқ (яноқ)—бет, юз олмаси.
Ясол—саф, қатор.

Ў

Ўкмоқ—мақтамоқ, сифатламоқ.
Ўкрамай—ўтирмай-турмай.
Ўксумак—камаймоқ, камситилмоқ.
Ўкунж—ачиниш, афсусланиш.
Ўркаб—ўраб.
Ўтмак—нон.

Қ

Қабо—узун уст кийим.
Қазо—тасодиф, тақдир.
Қамбил—баландлик, тўсиқ.
Қарина—белги, номаълум нарсани билиб олишга ёрдам берадиган нишон.

Қасаб—зар аралаштирилиб тўқилган ипакли юпқа мато, зар аралаш беқасам.

Қирвон—тараф, томон.

Қито—бўйлаб, давомида.

Қоба қавсайни—икки ёй оралиғи (ора яқинлигидан киноя).

Қозғонмоқ—қозонмоқ, қўлга киритмоқ.

Қомилмоқ—1) тўқилмоқ; 2) пайдо бўлмоқ, юзага келмоқ.

Қорломоқ—ушламоқ, ўраб олмоқ.

Қофила—қарвон, сафарга чиққан йўлчилар гуруҳи.

Қуло—томон, тараф.

Қуловуз—етақчи, йўл бошловчи.

Қурж—ён, олд.

Қут—емак, озиқ-овқат, куч, мадор.

Ғ

Ғабғаб—няк, бағбақа.

Ғадр—хиёнат, зolimлик.

Ғажорчи—йўл бошловчи.

Ғаммоз—сир очувчи, чақимчи.

Ғирев—шовқин-сурон, қичқариқ.

Ҳ

Ҳаводор—ошиқ, севувчи, ҳавасли, тарафдор.

Ҳазимат—орқага қайтиш, чекиниш.

Ҳаййи товоно—қудратли тангри.

Ҳамдўш—ҳамхона.

Ҳамойил—қалқонни қўлда тутиб турадиган боғ, қўлни бўйин ва қўлтиқ орқали ўтказмоқ.

Ҳамчу—шундай, шу сифатда.

Ҳарза—беҳуда, бемаъни сўз, бекорчи, бефойда.

Ҳаросон—қўрқмоқ, қўрққан.

Ҳилоҳил—таъсири ўткир, ўлдирувчи.

Ҳови—ўз ичига олувчи, ўраб олган.

Ҳожиб—1) дарвозабон, эшик қоровули; 2) пардадор; 3) қош.

Ҳойил—тўсиқ, ғов.

Ҳубб—севиш, яхши кўриш.

Ҳуққа—қиммат баҳо тошлар солинадиган қутича.